

1

LA POBLACIÓ DE LES ILLES BALEARS

RESUM

L'any 2020 ha estat marcat per la pandèmia mundial de la COVID-19. Un any després de la declaració de l'estat d'emergència l'evolució de la pandèmia continua sent una incògnita a pesar d'alguns avanços i del notable esforç desenvolupat. D'altra banda, és difícil mesurar a mitjà i llarg termini quin serà l'impacte poblacional de la crisi global desencadenada per la COVID-19 tot i que les persones expertes identifiquen ja alguns factors a tenir en compte. Així, a més de la mortalitat directament causada per la COVID-19, es considera possible un repunt de defuncions per altres causes de mort, ja sigui per factors psicosocials o per l'efecte d'un probable infradiagnòstic d'altres malalties durant la fase més aguda de la crisi sanitària. A més, si es confirma la hipòtesi de què front a la incertesa econòmica les dones i les parelles retrassaran les seves decisions familiars, la repercussió poblacional més negativa de la pandèmia la podríem trobar en la natalitat, sobretot perquè en un context demogràfic ja caracteritzat per una baixa natalitat i una edat tardana en la maternitat, un descens conjuntural en el nombre de nines nascudes és susceptible de convertir el menor nombre de naixaments en un fenomen cíclic, en ser menor el potencial nombre de mares.

A banda de les incògnites futures, les dades publicades al Visor COVID-19 al web de l'IBESTAT¹ ens mostren que per aquesta causa l'any 2020 han mort a les Illes un total de 545 persones. Tanmateix, l'impacte poblacional a curt termini de la COVID-19 tant sols és podrà avaluar un cop es tinguin les dades definitives 2020 corresponents al Moviment Natural de Població i les dades definitives de població resident a 1 de gener de 2022. Les dues dades estaran disponibles l'any 2022.

Com ja és habitual a la memòria anual del CES les dades demogràfiques que s'exposen són principalment les relatives a un any anterior. Així, per la memòria 2020 les dades de població que es mostren són per les dades del moviment natural de població les de l'any 2019 fins a final del període mentre que per les dades padronals la data de referència és l'1 de gener de 2020. Ambdues dades han estat publicades l'any 2021. Aquesta situació ve determinada per la complexitat pròpia de les estadístiques del padró d'habitants i del Moviment Natural de Població. Cal tenir present que aquestes operacions estadístiques inclouen tots els registres de l'any de referència, i que el treball continu de recepció, gestió, depuració i tractament de les dades és sumament laboriós.

1. IBESTAT (2021), *Observatori de l'impacte socio-econòmic de COVID-19 a les Illes Balears*. Es pot consultar a: <https://ibestat.caib.es/ibestat/page?p=covid>

A banda de les dades definitives, la memòria inclou les dades provisionals de defuncions, naixements i matrimonis del 2020, publicades per l'INE, i les dades relatives a les projeccions anuals de població que cada dos anys elabora l'INE. L'horitzó de les projeccions de població elaborades l'any 2020 és per a les Illes el 2035 mentre que pel conjunt de l'estat és el 2070.

Les darreres dades disponibles de població són les dades provisionals del Padró de l'1 de gener de 2021 les quals indiquen que a les Balears hi hauria en acabar l'any 2020 1.172.333 habitants. A principi de període, és a dir a 1 de gener de 2020, i segons dades definitives de les estadístiques del padró d'habitants, les Illes tenien un total de 1.171.543 persones residents, amb un increment anual del +1,9% (+22.083). Segons aquesta font, les Illes torna a ser en el panorama nacional la comunitat que presenta la major taxa de variació, la qual és superior a la dels anys 2017 (0,8%), 2018 (1,7%) i 2019 (1,8%).

El creixement anual de la població s'explica sobretot pel balanç migratori de l'any 2019 (+26.013), que un cop més és especialment notable en el cas de les migracions estrangeres (+22.168 estranger), i en menor mesura pel creixement natural de la població (+1.686; +1,4‰). Per l'any 2020 el balanç és també positiu tot i moderar-se de manera significativa. Com veurem en analitzar els fluxes migratoris que mostra l'Estadística de Variacions Residencials publicada per l'INE, l'any 2020 el balanç migratori amb altres comunitats és de signe negatiu, mentre que en el cas de les migracions amb l'estranger el balanç es minora (+11.270).

Quant a l'estructura de la població un dels elements més destacables continua sent l'elevat percentatge de persones nascudes fora de les illes, que donen compte de la importància del fenomen migratori, que es manté any rera any amb xifres considerables. Segons les dades del padró d'habitants a 1 de gener de 2020 el 22% de les persones residents són nascudes a una altra comunitat i el 24% a l'estranger. Un segon element és l'estructura per edats. La distribució de la població per grups d'edat i sexe resulta en un tipus de piràmide de població invertida o regresiva on la majoria de població es troba, no a la base, sinó entre la població major i sobretot adulta. Aquest tipus de piràmide és la pròpia dels països desenvolupats i és el resultat entre d'altres del progressiu descens en les xifres de natalitat i d'una millora en l'esperança de vida, tant en néixer com als 65 anys. En el cas de les Balears aquest tipus de piràmide s'explica també per l'impacte dels balanços migratoris, que comporten sobretot un increment de la població d'edats compreses entre els 20 i els 50 anys.

Els indicadors de creixement i d'estructura poblacional observats l'any 2019 no presenten per comparació a anys anteriors canvis significatius, i es mantenen les principals tendències observades en els darrers anys. La comparació amb les dades d'altres comunitats permet també identificar les particularitats de la comunitat de les Illes entre les que un cop més destaca, per comparació a la resta de l'estat, el saldo migratori i el creixement anual de la població.

1.1.

DINÀMICA DE LA POBLACIÓ

La dades relatives a la població de les Balears que s'exposen en aquest apartat són les del Padró municipal i les de les Xifres de població, ambdues publicades per l'INE. El Padró municipal d'habitants és el registre administratiu en què consten el veïnat d'un municipi. Les dades es registren d'acord amb la normativa padronal i són difoses per l'INE amb data 1 de gener de cada any amb el detall municipal. Les Xifres de població és una operació estadística que s'enquadra en el marc legislatiu europeu regit pel Reglament 1260/2013 del Parlament Europeu i del Consell sobre estadístiques demogràfiques europees, és el referent de les xifres de població davant tots els organismes internacionals i s'empra per calcular les projeccions de població. Les dades es publiquen amb referència a 1 de gener i 1 de juliol de cada any, es calculen a partir dels censos i s'actualitzen de manera coherent amb les dades relatives al moviment natural de població d'àmbit provincial, autonòmic i nacional. El punt de partida de les xifres actuals de població és el Cens del 2011.

Les dades del Padró d'habitants a 1 de gener de 2020 publicades per l'INE i l'IBESTAT indiquen que la població resident a les Illes Balears és de 1.171.543 persones. Per comparació a l'any 2019 la població resident ha augmentat en +22.083 persones amb una variació relativa del 1,9%. La pujada torna a ser més intensa que la de l'any anterior i és també la més alta de tot l'estat. Al conjunt de l'estat la població puja un 0,9% (Vegeu el quadre III-1.1)

De manera semblant, les Xifres de població calculades per l'INE amb període de referència 1 de gener de 2020 indiquen per a les Illes un increment anual del 1,9% i del 1,4% pel període de referència d'1 de juliol.

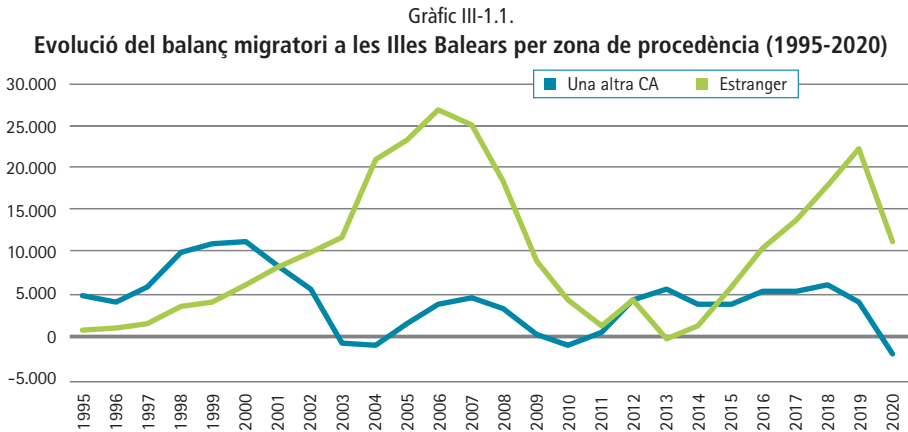
La pujada en el nombre de residents és fruit de l'escenari generat l'any 2019, amb un important saldo migratori, en especial de moviments de residència protagonitzats per persones procedents de l'estranger (Vegeu gràfic III-1.1) i un creixement vegetatiu o creixement natural de la població que amb una taxa del 1,41‰ es modera quatre dècimes. (Vegeu el quadre IIIA-1.2).

Tant les variables de saldo migratori com el creixement vegetatiu s'han mantingut en valors semblants a les de l'any 2018. Al conjunt de l'estat es torna a observar un decreixement vegetatiu que s'intensifica en passar del -1,16‰ al -1,22‰ alhora que el balanç migratori és positiu.

En el període que va de l'1 de gener del 2019 al 1 de gener 2020 la població resident de nacionalitat espanyola ha crescut a les illes un 0,7% mentre que la de nacionalitat estrangera ho ha fet en un 7,3%. La importància de la migració en el dinamisme poblacional balear es palesa també en les dades desagregades per lloc de naixement. La comparació anual ens mostra que el nombre de persones residents nascudes a les Illes s'ha incrementat en un 0,5%, el de persones nascudes a altres CA en un 0,4% i el de les persones nascudes a l'estranger en un 6,8%.

QUADRE III-1.1. POBLACIÓ SEGONS COMUNITAT AUTÒNOMA DE RESIDÈNCIA (2012-2019-2020)								
	Rev. del padró 2012	Rev. del padró 2019	Rev. del padró 2020	Variació absoluta 2019-2020	Variació relativa 2019/2020	Variació absoluta 2012-2020	Variació relativa (%) 2012/2020	
Espanya	47.265.321	47.026.208	47.450.795	424.587	0,9%	185.474	0,4%	
01 Andalusia	8.449.985	8.414.240	8.464.411	50.171	0,6%	14.426	0,2%	
02 Aragó	1.349.467	1.319.291	1.329.391	10.100	0,8%	-20.076	-1,5%	
03 Astúries	1.077.360	1.022.800	1.018.784	-4.016	-0,4%	-58.576	-5,4%	
04 Balears, Illes	1.119.439	1.149.460	1.171.543	22.083	1,9%	52.104	4,7%	
05 Canàries, Illes	2.118.344	2.153.389	2.175.952	22.563	1,0%	57.608	2,7%	
06 Cantàbria	593.861	581.078	582.905	1.827	0,3%	-10.956	-1,8%	
07 Castella i Lleó	2.546.078	2.399.548	2.394.918	-4.630	-0,2%	-151.160	-5,9%	
08 Castella-la Manxa	2.121.888	2.032.863	2.045.221	12.358	0,6%	-76.667	-3,6%	
09 Catalunya	7.570.908	7.675.217	7.780.479	105.262	1,4%	209.571	2,8%	
10 Comunitat Valenciana	5.129.266	5.003.769	5.057.353	53.584	1,1%	-71.913	-1,4%	
11 Extremadura	1.108.130	1.067.710	1.063.987	-3.723	-0,3%	-44.143	-4,0%	
12 Galícia	2.781.498	2.699.499	2.701.819	2.320	0,1%	-79.679	-2,9%	
13 Madrid, Comunitat de	6.498.560	6.663.394	6.779.888	116.494	1,7%	281.328	4,3%	
14 Múrcia, Regió de	1.474.449	1.493.898	1.511.251	17.353	1,2%	36.802	2,5%	
15 Navarra, Comunitat Foral de	644.566	654.214	661.197	6.983	1,1%	16.631	2,6%	
16 País Basc	2.193.093	2.207.776	2.220.504	12.728	0,6%	27.411	1,2%	
17 Rioja, la	323.609	316.798	319.914	3.116	1,0%	-3.695	-1,1%	
18 Ceuta	84.018	84.777	84.202	-575	-0,7%	184	0,2%	
19 Melilla	80.802	86.487	87.076	589	0,7%	6.274	7,8%	

Font: Revisions del padró municipal d'habitants, INE

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

Entre la població nascuda a l'estranger, els grups més nombrosos tornen a ser els de persones nascudes a Marroc, l'Argentina i Colòmbia. La quarta posició en volum de població és per a les persones nascudes a Alemanya. En termes relatius els quatre grups més nombrosos de població nascuda a l'estranger representen sobre el total de població de les illes el 2,4%, el 2'3%, el 2% i el 1'6%. En nombres absoluts les persones residents nascudes al Marroc són 26.568 i les nascudes a Alemanya 18.766. Quant al percentatge de persones nascudes a Espanya aquest és del 75,8% de les quals 3 de cada 10 han nascut a altra comunitat. La proporció de persones nascudes a les Illes sobre el total de persones residents és segons les dades del padró del 54%. (vegeu quadre III-1.2)

La distribució percentual dels tres grans grups de població segons la variable lloc de naixement (nascuts a les Illes Balears, a altre CA i a l'estranger) no presenta grans variacions ni respecte a l'any 2019 ni per comparació a l'any 2012 tot i que al llarg

dels darrers anys els fluxes migratoris han experimentat variacions en la seva composició. (Vegeu gràfic III-1.2)

El gràfic d'evolució del balanç migratori mostra com l'any 2012 els contingents estrangers i forànics nacionals eren pràcticament iguals, i com des de llavors la seva evolució ha estat dispar. Així, mentre el saldo migratori de persones provinents d'altres CA es manté en valors semblants desde l'any 2012, en el cas de les persones estrangeres el saldo anual presenta una major fluctuació. L'any 2019 el balanç migratori és de +3.845 i + 22.168 respectivament.

Una segona variable que ens mostra la multiculturalitat de la població resident a les illes és la de la nacionalitat, una dada que no sempre és coincident amb el lloc de naixement donat que moltes persones residents a les illes mantenen la seva nacionalitat d'origen familiar mentre que persones nascudes a l'estranger poden haver sol·licitat la nacionalitat espanyola. D'acord amb aquesta variable la proporció

de població estrangera és del 19% mentre que els nascuts a l'estranger representen el 24%. Per països, les nacionalitats més freqüents són la marroquina, l'alemanya, l'argentina i la del Regne Unit. (Vegeu quadre IIIA-1.3)

Balears és la comunitat autònoma amb més població nascuda a l'estranger, amb una distància de 3 punts respecte a Madrid i Catalunya, comunitats que ocupen la segona i tercera posició respectivament. A Espanya el percentatge és del 15,4%.

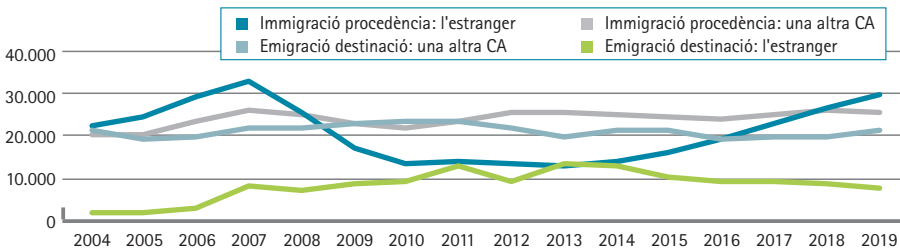
Extremadura amb un 4,6% és la comunitat amb menys residents nascuts a l'estranger. (vegeu quadre III-1.3)

La majoria de persones residents a les Illes i nascudes a l'estranger, tant homes com dones, es concentren en els grups d'edat dels 30 als 55 anys. Aquest fet afavoreix un ralentiment de l'envelliment de la població balear i un increment de la natalitat a més d'incidir en l'edat mitjana de la població. L'edat mitjana de la població balear al 2020 es de 41,4 anys. (Vegeu quadre III-1.4)

QUADRE III-1.2. POBLACIÓ SEGONS EL LLOC DE NAIXEMENT. REVISIÓ DEL PADRÓ, 1 DE GENER DE 2020				
	2012	Distribució 2012	2020	Distribució 2020
Nascuda a les Illes Balears	601.434	54%	630.892	54%
Nascuda a una altra CA	243.820	22%	257.344	22%
Nascuda a l'estranger	274.185	24%	283.307	24%
Total	1.119.439	100%	1.171.543	100%

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

Gràfic III-1.2.
Evolució dels moviments migratoris de les Illes Balears per procedència. Illes Balears (2004-2019)

Font: Estadística de Variacions Residencials (EVR) Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

Notes: Les sèries anuals s'han homogeneïtzat pel que fa a la situació per països del darrer any disponible. Antics territoris de sobirania espanyola es comptabilitzen amb nascuts a l'estranger. Des de l'any 2006, Turquia es comptabilitza amb la resta de països europeus.

QUADRE III-1.3. POBLACIÓ PER COMUNITATS AUTÒNOMES, TOTAL I NASCUTS A L'ESTRANGER. REVISIÓ DEL PADRÓ DE L'1 DE GENER DE 2020

	Població total	Nascuts a l'estranger	% de nascuts a l'estranger
Espanya	47450795	7231195	15,24%
01 Andalusia	8.464.411	877.534	10,37%
02 Aragó	1.329.391	195.444	14,70%
03 Astúries	1.018.784	82.229	8,07%
04 Balears, Illes	1171543	283139	24,17%
05 Canàries, Illes	2.175.952	440.107	20,23%
06 Cantàbria	582.905	55.656	9,55%
07 Castella i Lleó	2.394.918	200.574	8,37%
08 Castella-la Manxa	2.045.221	226.867	11,09%
09 Catalunya	7.780.479	1.584.722	20,37%
10 Comunitat Valenciana	5.057.353	918.268	18,16%
11 Extremadura	1.063.987	48.089	4,52%
12 Galícia	2.701.819	249.345	9,23%
13 Madrid, Comunitat de	6.779.888	1.386.495	20,45%
14 Múrcia, Regió de	1.511.251	253.683	16,79%
15 Navarra, Comunitat Foral de	661.197	106.764	16,15%
16 País Basc	2.220.504	241.724	10,89%
17 Rioja, la	319.914	49.265	15,40%
18 Ceuta	84.202	10.936	12,99%
19 Melilla	87.076	20.354	23,37%

Font: Revisions del padró municipal d'habitants, INE

Pel que fa a la distribució de la població per sexe, segons les dades padronals a 1 de gener de 2020 en nombres absoluts hi ha 587.245 dones i 584.298 homes amb un índex de masculinitat del 0,99. Entre la població de 85 i més anys l'índex és del 0,5 donada la major esperança de vida de les dones.

1.1.1. L'ENVELLIMENT DE LA POBLACIÓ

Una de les principals preocupacions pel que fa l'evolució demogràfica dels països

de la Unió Europea és l'envelliment de la població, el qual s'espera que sigui especialment intens quan les generacions del baby boom arribin a l'edat dels 65 i més anys. L'efecte més negatiu d'aquesta tendència serà la menor proporció de persones en edat laboral i una major proporció de persones dependents, és a dir de persones que no es troben en edat de treballar.

L'envelliment de la població és una tendència a llarg termini que resulta tant per la major longevitat com per un descens en

la taxa de natalitat. La major longevitat fa que la població presenti un patró d'envelliment en la part alta de la piràmide i que s'intensifiqui l'anomenat sobreenvelliment de la població, és a dir que entre la població més gran hi hagi un major percentatge de persones molt majors. Quant al descens de la natalitat, aquesta resulta en un apriament de la base, el que provoca una disminució progressiva de persones joves i tot i que l'arribada de contingents de població migrant ha retrassat el procés d'envelliment, tant per la incorporació de nous contingents en edats adultes com per la incorporació de dones en edat fèrtil, la tendència és clara. Així per exemple, la comparació del nombre de persones residents a les Illes per grans grups d'edat pels anys 2010 i 2020 ens mostra increments notables de població en els grups d'edat dels 45 als 64 anys i dels 65 al 85 o més anys del 21,9% i del 18,6%. El resultat és una piràmide de població invertida on la població menor de 15 anys continua representant el 15% de la població resident total mentre que les poblacions adultes de 45 a 64 anys passen del 24,5% al 28%. La proporció de persones majors de 64 anys és del 15,6%, 1,5 punts percentuals més que al 2010. D'altra banda, l'estructura etària de la població situa l'edat mitjana de les Illes en els 41,4 anys, quan al 2010 era de 39,6 anys. (vegeu gràfic III-1.3 i quadre III-1.4).

Els indicadors demogràfics també donen compte d'aquest procés d'envelliment de la població. L'índex global de dependència, calculada com a quocient entre la suma de persones entre 0 i 15 anys i de més de 64 anys, i la suma de persones entre 16 i 64 anys, ha estat del 0,46 quan al 2010 fou del 0,43. D'altra banda, l'índex d'envelliment

(quocient entre població de 65 i més anys i població menor de 16 anys) ha passat del 0'87 al 0'99, és a dir, per a cada 100 persones menors de 16 anys n'hi ha 99 majors de 65 anys¹. També el nombre de persones de 85 i més anys sobre el total de persones majors de 64 anys, el que es coneix com índex de longevitat o índex de sobreenvelliment, és ara més elevat en passar del 0'13 al 0'14 (Vegeu quadre III-1.4)

En l'horitzó 2030 és més que probable que aquest procés d'envelliment es mantingui en el temps, tal i com recull l'"*Estudi sobre la Prospectiva Econòmica, Social i Mediambiental de les Societats de les Illes Balears a l'Horitzó 2030 (H2030)*" elaborat pel CES i la UIB l'any 2019. L'estudi pren en consideració les projeccions de població elaborades per l'INE l'any 2018². Les dades relatives a la població i als processos d'envelliment s'analitzen al "Capítol 1. Escenaris demogràfics i de consum"³ i al "Capítol 9. Benestar social"⁴. A trets generals, i pel que fa a l'estructura demogràfica de les Balears a l'horitzó 2030 el autors de l'informe destaquen: l'increment de

1. Indicadors del padró (xifres de població), l'IBSTAT.

2. Les projeccions de població són una operació estadística elaborada per l'INE cada dos anys. Les projeccions ofereixen dades a 1 de gener pels 50 anys següents en el cas de les dades nacionals i per 15 anys en el cas de dades per a CA i províncies. Instituto Nacional de Estadística. (2018). *Proyecciones de población. Metodología*. https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176953&menu=metodologia&idp=1254735572981

3. Sansó, A., i Virbickaite, A. (2019). Escenaris Demogràfics i de Consum. A *Estudi sobre la Prospectiva Econòmica, Social i Mediambiental de les Societats de les Illes Balears a l'Horitzó 2030 (H2030)*, CES-UIB.

4. Pascual, A., i Puiggròs, A., i Horrach, B. (2020). Benestar social. A *Estudi sobre la Prospectiva Econòmica, Social i Mediambiental de les Societats de les Illes Balears a l'Horitzó 2030 (H2030)*, CES-UIB.

la població que les projeccions situen en un 18,6%, la reducció del pes de població menor de 15 anys que passaria del 15% al 12% i l'important augment de la població de 70 i més anys en pasar a representar un 11% al 2017 a un 13,5% al 2030. En tot cas, com indiquen A. Sansó i A. Virbickaite s'ha de tenir en compte que el futur és incert tot i l'interès que els exercicis de projecció tenen en tant que elements de reflexió sobre possibles realitats en cas de mantenir-se les tendències actuals i els comportaments demogràfics observats fins al present. D'altra banda s'ha de tenir en compte que el grau d'incertesa s'intensifica amb la irrupció de la COVID-19 tal i com adverteix l'INE a la nota de premsa de les projeccions de població 2020-2070.⁵

Pel càlcul de les projeccions 2020-2035 (2020-2070 per Espanya) i pel replantejament de les hipòtesis de futur l'INE ha pres en compte els següents aspectes de l'actual conjuntura: la sobremortalitat observada fins al mes de juliol de l'any 2020 i la disminució en els darrers mesos dels moviments migratoris, mentre que a falta d'evidències no es projecten canvis en els naixements, que continuarien amb la seva tendència a la baixa. Tampoc s'incorporen hipòtesis addicionals pel que fa a les migracions interiors. Quan a les modificacions en la mortalitat es projecta que aquesta únicament afecta a l'any 2020 mentre que en el cas de les migracions exteriors per l'any 2020 es considera un balanç migratori molt baix que se incrementa de manera paulatina a partir de l'any 2021. Val a dir, que per a establir les noves hipòtesis

de treball l'INE ha consultat mitjançant enquesta a demògrafs de tota Espanya.

D'acord amb aquestes noves projeccions l'any 2030 la població de les Illes assoliria un total de 1.321.611 persones i no les 1.380.105 persones projectades l'any 2018 (Vegeu quadre III-1.5). Quant als indicadors d'estructura de la població pels anys 2021, 2030 i 2035 tenim que les edats mitjanes de la població a les Illes seran hipotèticament del 41,9, del 44,5 i del 45,4 anys mentre que en el cas de l'índex d'envelliment els valors seran de 105,7, 153,2 i 179,5.

1.1.2 PRESSIÓ HUMANA I CÀRREGA DEMOGRÀFICA

Com és sabut, les Illes Balears és un dels principals destins turístics de tot l'estat fet que comporta una important pressió demogràfica que cal prendre en consideració si es vol tenir una idea precisa del nombre de persones que en un moment determinat es troben a les Illes.

Per aquest motiu, i com a complement a les dades de població resident, l'IBESTAT publica l'índex de pressió humana, una estimació de població que pren en consideració les xifres de població resident juntament amb les dades relatives a les arribades i sortides diàries de passatgers, tant d'aeroport com de ports. L'Objectiu d'aquesta operació estadística és la de complementar les dades de població resident. El període temporal de les dades és de dia natural, si bé es publiquen dades de síntesi per a períodes anuals i mensuals. Les darreres dades definitives disponibles són les de l'any 2019.

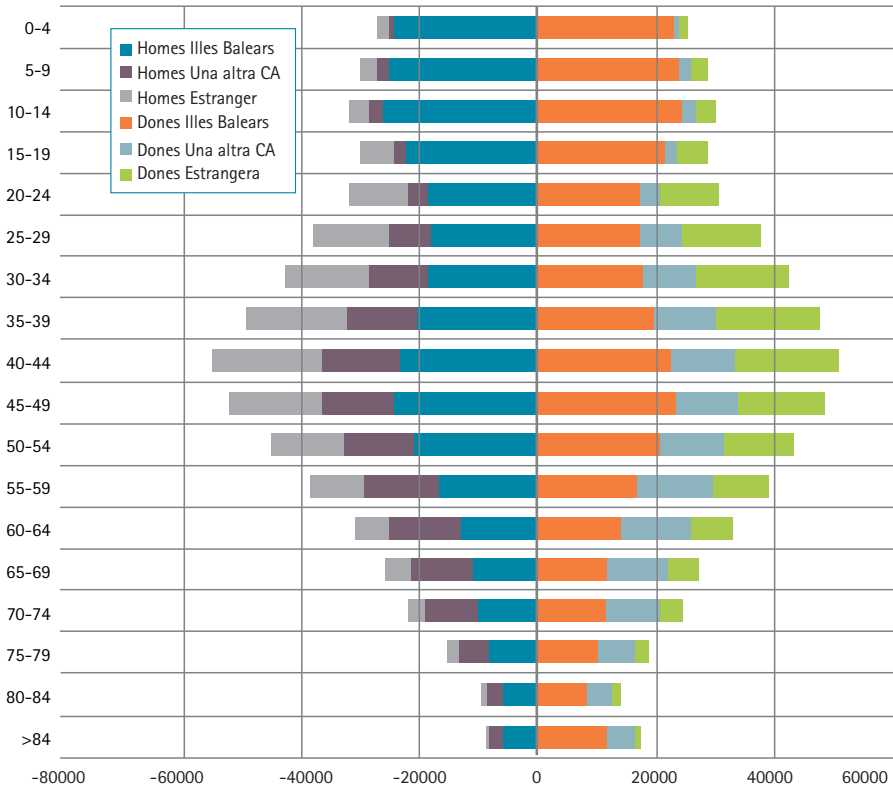
5. INE (2021). *Nota de premsa y comunicados publicados*. <https://www.ine.es/dyngs/Premsa/notas-Premsa.htm>

QUADRE III-1.4. INDICADORS DE POBLACIÓ DE LES BALEARS PER ILLES SEGONS LA REVISIÓ DEL PADRÓ DE L'1 DE GENER DE 2020

	Illes Balears	Mallorca	Menorca	Eivissa	Formentera	
Percentatge de població de menys de 16 anys	15,81	16,05	15,18	14,98	13,05	
Percentatge de població de 16-64 anys	68,55	67,88	67,98	72,44	74,67	
Percentatge de població de 65 i més anys	15,64	16,07	16,84	12,57	12,27	
Població estrangera / població de l'illa (%)	18,78	18,18	12,11	25,8	28,69	
Pobl. nascuda fora de la CA / Pobl. de l'illa (%)	46,15	44,01	41,37	60,56	64,53	
Relació d'homes per cada dona	0,99	0,99	0,99	1,04	1,1	
Índex de creixement 2019-2020 (%)	1,92	1,8	2,4	2,65	-1,71	
Índex de creixement de la població espanyola (%)	0,74	0,65	1,36	1,1	-1,24	
Índex de creixement de la població estrangera (%)	7,34	7,34	10,7	7,36	-2,84	
Índex de creixement de la població nascuda a les Balears (%)	0,47	0,45	0,22	1	-1,01	
Índex de creixement de la població nascuda en una altra CA (%)	0,38	0,07	3,34	0,44	-2,03	
Índex de creixement de la població nascuda a l'estranger (%)	6,84	6,74	8,89	7,43	-2,15	
Edat mitjana	Total	41,48	42,32	40,29	40,81	
	Homes	40,47	40,45	41,59	39,9	40,56
	Dones	42,3	42,49	43,05	40,69	41,09
Índex d'envel·liment (pobl. de 65 i més / pobl. <16 anys)	0,99	1	1,11	0,84	0,94	
Índex de longevitat o sobreenvelliment (pobl. 85 i més/pobl. 65 i més)	0,14	0,15	0,13	0,13	0,13	
Índex de dependència* (pobl. <16 + pobl. >64) / pobl. de 16 a 64)	0,46	0,47	0,47	0,38	0,34	
Índex de recanvi (pobl. de 60 a 64 / pobl. de 20 a 24)	1,03	1,01	1,1	1,1	0,9	

Font: Indicadors demogràfics (revisions anuals del padró municipal d'habitants), Institut Balear d'Estadística

Gràfic III-1.3.
Piràmide de població segons el lloc de naixement. Revisió del padró l'1 de gener de 2020

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

D'acord amb les dades publicades per l'IBESTAT les illes han arribat a assolir al llarg de l'any 2019 una pressió demogràfica màxima, observada al mes d'agost, de 2.039.687 (un 77% més respecte a les dades d'1 de gener de 2019) i una mínima, al mes de desembre, de 1.161.981. Al 2020, i segons les dades provisionals publicades al web del IBESTAT, el màxim, també a l'agost, fou de 1.599.549 persones, una xifra que per comparació a la de l'any 2019

evidencia clarament el fort l'impacte de la COVID-19 i les mesures restrictives de la mobilitat instaurades tant per a controlar l'epidèmia com l'agreujament de la crisi sanitària. Si es prenen en consideració les dades mitjanes mensuals al mes d'agost del 2019 la taxa de creixement respecte a la xifra de població fou del 72,7% mentre que les dades provisionals de l'any 2020 apunten a un creixement del 30,6%. (Vegeu quadre III-1.6)

QUADRE III-1.5. PROJECCIÓ DE POBLACIÓ RESIDENT A LES ILLES BALEARS L'1 DE GENER PER SEXES (2020-2035)

	Valors absoluts			Variacions anuals relatives		
	Total	Homes	Dones	Total	Homes	Dones
2020	1.210.750	605.893	604.857	–	–	–
2021	1.221.028	611.226	609.802	0,85%	0,88%	0,82%
2022	1.231.058	616.440	614.618	0,82%	0,85%	0,79%
2023	1.241.270	621.713	619.558	0,83%	0,86%	0,80%
2024	1.251.694	627.055	624.639	0,84%	0,86%	0,82%
2025	1.262.418	632.509	629.909	0,86%	0,87%	0,84%
2026	1.273.459	638.083	635.376	0,87%	0,88%	0,87%
2027	1.284.877	643.807	641.070	0,90%	0,90%	0,90%
2028	1.296.677	649.685	646.993	0,92%	0,91%	0,92%
2029	1.308.932	655.751	653.181	0,95%	0,93%	0,96%
2030	1.321.611	661.994	659.617	0,97%	0,95%	0,99%
2031	1.334.732	668.424	666.307	0,99%	0,97%	1,01%
2032	1.348.309	675.050	673.259	1,02%	0,99%	1,04%
2033	1.362.230	681.821	680.409	1,03%	1,00%	1,06%
2034	1.376.414	688.704	687.711	1,04%	1,01%	1,07%
2035	1.390.671	695.609	695.062	1,04%	1,00%	1,07%

Font: Projeccions de la població 2020-2035, INE

QUADRE III-1.6. INDICADOR MENSUAL DE PRESSIÓ HUMANA, I TAXA DE CREIXEMENT RESPECTE A LA XIFRA DE POBLACIÓ L'1 DE GENER. MITJANA MENSUAL, 2020 I 2019

	IPH 2020 (P)	Taxa de creixement	IPH 2019	Taxa de creixement
M12	1218971	4,0%	1181833	2,8%
M11	1229268	4,9%	1233599	7,3%
M10	1250733	6,8%	1553461	35,1%
M09	1313164	12,1%	1770588	54,0%
M08	1530282	30,6%	1985118	72,7%
M07	1473406	25,8%	1942165	69,0%
M06	1254657	7,1%	1794927	56,2%
M05	1243887	6,2%	1602785	39,4%
M04	1242682	6,1%	1456009	26,7%
M03	1260420	7,6%	1271485	10,6%
M02	1241542	6,0%	1212378	5,5%
M01	1197276	2,2%	1175519	2,3%
Xifra de població. Revisió del padró de l'1 de gener de 2020 i 2019	1.171.543		1.149.460	

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

Nota: Mitjana anual. IPH 2020, dades provisionals.

Quant a l'horitzó 2030 les projeccions de càrrega demogràfica elaborats per A. Sansò l'any 2019 i recollides a l'estudi del CES i la UIB ja mencionat situen el màxim de persones en 2.482.833 i el mínim en 1.247.536. Tanmateix, s'ha de tenir present que les projeccions no prenen en consideració els possibles impactes del COVID-19, que són encara una incògnita.

1.2.

ELS COMPONENTS DE LA DINÀMICA DEMOGRÀFICA

1.2.1. LA NATALITAT I LA FECUNDITAT

Segons les taxes de natalitat del 2019 calculades per l'INE, les Balears ocupen la sisena plaça entre les comunitats autònomes amb la taxa de natalitat més elevada, amb un 8,08 per mil. La Regió de Múrcia amb un 9,54 per mil, ocuparia novament la primera plaça i, ja a molta distància i amb poques dècimes de diferència se situarien Madrid (8,34 per mil), Navarra (8,23 per mil), Andalusia (8,21) i Catalunya, que presenta una taxa gairebé idèntica a la de l'arxipèlag (8,09 per mil). Tot i així, i com calia esperar, la natalitat de l'arxipèlag Balear se situa per sobre de la mitjana estatal, que assoleix uns valors que s'allunyen progressivament del 8 per mil (7,62 per mil) i reforcen la tendència d'anys anteriors. Només en 5 anys la taxa de natalitat ha experimentat un descens de més del 15% de mitjana a tot l'Estat i una xifra un poc menor (14%), en el cas de les Illes, que tanmateix també participen d'aquesta clara tendència. Les primeres dades sobre els

naixements del primer semestre de 2020, mostren un descens important, superior al 4%, en l'àmbit estatal i una descens gairebé imperceptible a les Illes Balears. Aquestes xifres, juntament amb la situació pandèmica amb el confinament i la incertesa econòmica que provocà durant tot l'exercici i al llarg del 2021, fan preveure que la natalitat de 2020 pot presentar una xifres històricament baixes.

En el 2019 a les Balears hi hagué 9.681 naixements, una xifra que suposa un descens de 6% respecte dels 10.285 naixements de 2018. Aquesta dada suposa, ni més ni menys, que la xifra menor de naixements de tot el que portem de mil·lenni. Després d'una certa estabilització a la baixa de l'exercici anterior, les dades de 2019 confirmen la tendència decreixement de la xifra de naixements a l'arxipèlag Balear. Lluny queden els màxims registrats durant el segon quinquenni del primer decenni del segle XXI, respecte a les quals es pot parlar d'un descens del 25% en la xifra anual de naixements.

No obstant això, els majors descensos registrats en altres CA permeten que les taxes de l'arxipèlag se situïn entre les més altes de l'Estat espanyol, amb certa variabilitat interanual en les primeres posicions.

Pel que fa al conjunt de l'Estat, es registraren 360.611 naixements, aproximadament 12.166 menys que l'any anterior.

De vegades convé plantejar una perspectiva no conjuntural per copsar millor les línies de tendència. Així, si comparem les dades actuals de naixements amb els màxims assolits en el 2008 conclourem que el 2019 nasqueren a les Illes 3.032 infants

menys, mentre que aquesta diferència fou realment espectacular en el conjunt estatal, en què la xifra de naixements s'ha reduït en més de 159.000 (159.162, per ser exactes), ja que s'ha passat de xifres properes als 520.000 naixements el 2008 als menys de 361.000 el 2019. Així mateix, aquesta tendència es confirma en les dades d'una nova sèrie estadística de l'INE: l'estimació mensual de naixements, que per a desembre de 2020, situen la xifra total estatal en 338.562 naixements i 9.378 naixements per a les Illes Balears, el que suposaria un descens estimat del 5,6% pel conjunt de l'Estat i del 3,1% per a l'arxipèlag Balear.

Mentre les dades del primer quadrimestre de 2021, mostrarien un descens del 6,1% en tot l'Estat, amb 105.141 naixements i un descens del 0,6% a les Illes Balears respecte al primer quadrimestre de 2020, amb 3.009 naixements.

Aquestes tendències són de gran rellevància atès que afecten a serveis públics i privats específics per aquestes grups d'edat i perquè marquen una tendència que s'ha de considerar en les projeccions de serveis i equipaments específics (pe. equipaments escolars) i, en darrer terme, determinen en bona mesura la dinàmica demogràfica interna de la nostra societat.

Si ja apuntaven l'any passat que la tendència decreixent en la xifra de naixements semblava que no només s'incrementaria i s'aguditzaria, la pandèmia de la COVID19 ha introduït uns paràmetres d'incertesa econòmica que probablement incidirà encara de manera més negativa en la tendència decreixent descrita. Així, si es calculava que tal volta devers el 2025 s'arribés

a xifres de creixement vegetatiu negatiu, potser s'avenci aquesta dada. Sigui com sigui, després d'uns anys en què els naixements a les Balears se situaren entorn dels 10.500 (2013-2016) i els 10.300 en el bienni 2017-2018, en el 2019 no s'arribaren als 9.700 i les primeres dades estimades mensualment, situarien aquestes xifres en menys del 9.400 en el 2020 i pels volts dels 9.100 per a 2021 (tot i que aquesta és una estimació basada només en els 4 primers mesos de l'any).

Així, semblen confirmar-se les possibles repercussions de la COVID19 sobre determinades variables demogràfiques, particularment el nombre de naixements, que ja apuntàrem l'any passat, davant les dificultats econòmiques directes i les incerteses plantejades a mig termini. La situació actual, no obstant això, convida a un cert optimisme, amb un important percentatge de població ja vacunada, amb una eficàcia contrastada de les vacunes davant les distintes variants del virus detectades i una ràpida recuperació de l'activitat econòmica, tot i que encara es mantenen certes restriccions (ús de la mascareta, límit en la xifra de comensals en interiors, etc). És evident que, tot i la reducció de la mortalitat epidèmica i la xifra d'hospitalitzats, no es pot parlar de situació normalitzada, entre d'altres factors, perquè hi ha restriccions en el moviment de persones que impossibiliten que el 2021 tenguim una temporada turística habitual (PCR obligatoris, quarentenes per viatgers de determinats països en el retorn...).

En definitiva, podem dir que ens trobem davant d'un palès i progressiu descens de la xifra de naixements a les Balears, que tot i amb això ens situa entre els mínims que

es registraren a mitjan anys noranta del segle passat, amb 7.686 naixements l'any 1994 i 7.693 l'any 1995, i els progressius màxims assolits durant el primer decenni del segle XXI, en bona part fruit de l'aportació extraordinària d'un contingent molt nombrós de dones immigrants en edat fecunda que se sumaren a la natalitat de les dones nascudes a l'arxipèlag. (Vegeu el gràfic III-1.4.)

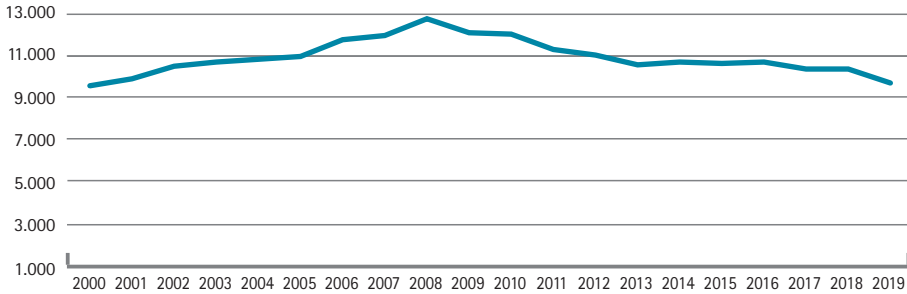
Les condicions actuals són ben distintes a les que hi havia aleshores, ja que cada vegada són menys nombrosos els contingents autòctons que arriben a l'edat de maternitat. A més, els fluxos massius de dones immigrants de principi de segle XXI cessaren com a conseqüència de la crisi econòmica, que també provocà significatius moviments de retorn, però que s'han reactivat, tot i que amb menor intensitat, al temps que l'economia experimentava una certa recuperació i que, sobtadament, ha experimentat una forta contracció causada per una epidèmia d'escala global: la COVID19, que haurà de valorar-se un cop s'hagi estabilitzat la situació sanitària i es normalitzin els suports institucionals. En qualsevol cas, una característica important de la natalitat a les Illes Balears, és la importància dels naixements de mares de nacionalitat estrangera que suposen gairebé un terç dels naixements que es produeixen.

A banda de la reducció general del nombre de dones en edat fèrtil, també hem de considerar que el model reproductiu d'avui dia ha comportat uns canvis negatius per a la fecunditat: retard en l'edat de tenir el primer fill i descens en el nombre mitjà de fills per dona, principalment. La darrera enquesta de fecunditat disponible a l'Estat espanyol (INE,

2018) indica que el 12% de les dones enquestades no desitja tenir mai fills i només una quarta part de les enquestades (26,5%) voldria tenir 3 o més fills, mentre que un 14,1% es decantaria per tenir-ne només un i entorn a la meitat de les enquestades (47,2%), dos fills. En el 2019, els naixements de dones de més de 40 anys (823 de dones entre 40 i 44 anys i 80 naixements de dones de 45 i més anys) suposaren un 9,33 % de la xifra total de naixements a les Illes Balears (9.681). Quant al nombre de fills per dona, les dades estadístiques europees (EUROSTAT, 2019) situen l'Estat espanyol en la segona posició després de Malta, quant a la menor xifra de fills dels països de la Unió Europea, amb una mitjana d'1,23 fills/dona. Mentre la mitjana europea se situa a l'entorn dels 1,53 fills/dona.

L'edat mitjana de maternitat ha augmentat considerablement en els darrers anys als països de l'entorn europeu. Les espanyoles, segons dades d'EUROSTAT per al 2019, ja han assolit els 31,1 anys de mitjana són les dones que més retarden la primera maternitat, després de les italianes (31,3 anys), mentre la mitjana de l'Europa dels 27 se situa en els 29,4. i les que més es torben a repetir la maternitat, com ho demostren els 32,3 anys de mitjana de maternitat total, front a una mitjana europea de 30,9. Factors com ara els preus de l'habitatge, la manca d'estabilitat laboral i els salaris baixos n'expliquen en part la situació, però també cal tenir present les escasses prestacions econòmiques directes que perceben les mares a l'Estat espanyol i les escasses polítiques reals de conciliació familiar i laboral que ofereixen tant les administracions públiques com bona part de les empreses privades.

Gràfic III-1.4.
Evolució dels naixements a les Illes Balears (2000-2019)

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (Ibestat)

En definitiva, la reducció de la fecunditat total i els fenòmens de retard de l'edat de maternitat són el resultat de la conjunció de diversos factors, entre els que destaquen principalment certes mancances de l'estat del benestar en el suport a la maternitat i els canvis sociològics de la societat actual.

Les dades de l'INE, tant de les Illes Balears com de l'Estat espanyol, mostren clarament aquest fenomen. A finals dels anys noranta, l'edat mitjana de maternitat superà els 30 anys, i a finals de la primera dècada del segle XXI (un poc abans en el cas de la mitjana espanyola), superà els 31 anys aproximadament. Aquesta tendència progressiva es confirma amb les dades del 2019, en què l'edat mitjana de maternitat arriba als 32,25 anys en el conjunt de l'Estat (el 2016 se superà per primer cop la mitjana de 32 anys) i als 31,74 anys en el cas de les Balears. (Vegeu el quadre III-1.7)

Pel que fa al naixement del primer fill, l'evolució experimentada a l'Estat espanyol ens mostra un ajornament palès d'aquest esdeveniment demogràfic: des

dels 25 anys a mitjan anys setanta fins a més dels 29 anys en el segle XXI. Supera els 30 anys el 2011 en el conjunt de l'Estat i el 2014 a les Balears. El 2018, l'edat mitjana de la primera maternitat a l'Estat superà, per primer cop, els 31 anys (31,02) i ha augmentat molt lleugerament en el 2019 fins als 31,1 anys, mentre que les Balears presentaven una mitjana a la primera maternitat de 30,54 anys. Només trobem mitjanes el 2019 a les comunitats autònomes de Múrcia (29,98), Andalusia (30,36) i Canàries (30,44). Des d'un punt de vista demogràfic, el retard de la primera maternitat repercuteix en una pèrdua de la fecunditat de la dona.

Una xifra molt significativa quan s'analitzen els naixements en el si d'una societat és el nombre de fills per dona. Aquest valor ens informa de la fecunditat total mitjana que tindrà una dona al llarg de la seva vida reproductiva, mentre no canviïn els comportaments de fecunditat registrats (cosa per altre banda, difícil de modificar, atesos els paràmetres socio-econòmics i d'expectatives personals implicats). Les dades de l'INE mostren una tendència decreixent del

nombre de fills per dona, que assoleix els mínims a finals de la dècada dels noranta. De llavors ençà, es produeix un repunt feble que arriba a un màxim relatiu entorn del 2008, en què s'inicia en plena crisi financera, econòmica i laboral i es reflecteix en un nou descens de la taxa de fecunditat total, alhora que es produeix un altre fet significatiu: el nombre de fills per dona, que fins aleshores havia estat més elevat a les Balears que a l'Estat espanyol, inverteix la proporció i l'arxipèlag presenta unes taxes menors.

Aquests descens dura un quinquenni, i el 2013, tant el conjunt de l'Estat com les Balears presenten un repunt lleuger en la taxa de fecunditat total que, tanmateix, només arriba als valors registrats a principi dels anys noranta, pel que fa a l'Estat espanyol, i a finals d'aquesta dècada, pel que fa a les Balears. En qualsevol cas, són baixíssims. El nombre mitjà de fills per dona a les Balears és d'1,14 el 2019 (1,22 el 2018), i d'1,24 a l'Estat espanyol (1,26 l'any 2018) (Vegeu el quadre III-1.8.). Les dades provisionals de naixements per al 2020 i primers mesos del 2021 indiquen un descens important en la xifra de naixements que, probablement, també influiran en una baixada de les taxes de fecunditat total.

Val a dir que les Balears (2019) són la sisena comunitat amb una taxa més baixa de fills per dona de tot l'Estat, de les més baixes, no tan sols d'Europa, sinó també de tot el món, després i en aquest ordre, de Canàries, Astúries, Galícia, Cantàbria i Castella i Lleó. S'ha de destacar que a dues comunitats autònomes la mitjana de fills per dona no arriba ni tan sols a 1: les illes Canàries (0,94), que l'any passat

ja fou la primera que baixà d'aquest límit i el Principat d'Astúries (0,96). Múrcia, la comunitat autònoma amb el valor superior de l'Estat, arriba a 1,50 fills per dona, i només la ciutat autònoma de Melilla supera la taxa de reemplaçament, amb 2,17 fills per dona, tot i que això, és més aviat anecdòtic, atesa l'especificitat d'aquesta zona geogràfica i el poc pes demogràfic global que representa.

Des de començament dels anys vuitanta, els valors de fecunditat se situen per sota de l'índex de reemplaçament (2,1 fills per dona, d'acord amb els càlculs establerts per als països desenvolupats). Aquest xifra és la mínima que garanteix la supervivència a llarg termini d'una societat des d'un punt de vista del creixement natural de la població. D'ençà dels anys setanta, el descens de les taxes de fecunditat total ha estat un fet demogràfic molt característic de l'Estat espanyol; s'ha passat d'ocupar unes posicions capdavanteres a situar-se en els intervals de fecunditat més baixos entre els països europeus. Així, les taxes del nostre arxipèlag i de l'Estat espanyol estan per sota de la mitjana europea. Les dades de l'Estat espanyol, segons l'EUROSTAT, són, després de les de Malta, les més baixes d'Europa el 2018, amb uns valors similars als d'Itàlia.

Un element molt rellevant que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar la natalitat actual a les Balears és la importància de l'aportació de les dones estrangeres al total de naixements. Aquesta aportació ha contribuït, no tan sols a incrementar el volum de la població resident, sinó també a rejuvenir relativament la piràmide estructural i a perllongar el creixement vegetatiu positiu.

QUADRE III-1.7. EDAT MITJANA DE MATERNITAT A ESPANYA I A LES ILLES BALEARS (1980-2019)

	Espanya	Illes Balears
1980	28,2	27,62
1985	28,45	28,11
1990	28,86	28,47
1995	29,96	29,73
2000	30,72	30,26
2005	30,92	30,41
2010	31,20	30,78
2015	31,90	31,62
2016	32,00	31,55
2017	32,08	31,68
2018	32,20	31,83
2019	32,25	31,74

Font: Indicadors demogràfics bàsics, INE

QUADRE III-1.8. EVOLUCIÓ DEL NOMBRE MITJÀ DE FILLS PER DONA A ESPANYA I A LES ILLES BALEARS (1980-2019)

	Espanya	Illes Balears
1980	2,21	2,19
1985	1,64	1,83
1990	1,36	1,62
1995	1,16	1,25
2000	1,21	1,37
2005	1,33	1,35
2010	1,37	1,35
2015	1,33	1,24
2016	1,34	1,26
2017	1,31	1,22
2018	1,26	1,22
2019	1,24	1,14

Font: Indicadors demogràfics bàsics, INE

El volum de l'aportació de les mares estrangeres ha estat durant les dues darreres dècades molt significatiu i ho continua sent, ja que ha arribat als 3.164 naixements el 2019, el que suposa gairebé una tercera part del total de naixements registrats a l'arxipèlag (32,7%). L'aportació de les mares estrangeres presenta en els darrers cinc

anys una tendència creixent, i se situa, en termes percentuals entre els màxims registrats a finals de la primera dècada de segle, encara que no en valors absoluts, ja que les xifres de naixement totals són menors. És probable que aquesta tendència continuï a curt i mitjà termini. La persistència de fluxos migratoris de població estrangera,

sobretot de tipus econòmic, amb aportació d'efectius joves i fèrtils, en ocasions provinents de societats més pronatalistes, i el progressiu envelliment de la població femenina de nacionalitat espanyola amb un comportament poc pronalista, expliquen l'increment del pes de les mares estrangeres a la natalitat de l'arxipèlag.

Es pot apreciar aquest comportament pronatalista si es comparen les dades de la nacionalitat de les mares per ordre del naixement, ja que s'observa que hi ha un important pes percentual de les dones estrangeres a mesura que s'incrementa la xifra total de fills. Segons les dades que publica l'IBESTAT sobre el nombre de fills de mare espanyola i de mare estrangera, hi ha un índex superior en el cas de les estrangeres: el 2002, les dones estrangeres assolien la taxa de reemplaçament (2,1); en canvi, les dones espanyoles a les Illes Balears només arribaven a l'1,35. De totes maneres, la tendència ha estat el descens en l'indicador, tant en un col·lectiu com en l'altre: el 2019, les dones espanyoles presenten una mitjana de només 1,08 fills (-0,09 respecte a 2018), mentre que les de nacionalitat estrangera continuen la tendència decreixent, situant-se fins els 1,37 fills/dona, factor que, com s'ha vist, contribuirà que a curt termini les taxes de creixement vegetatiu de les Balears presentin valors negatius.

L'evolució recent dels naixements de mares estrangeres ens permet copsar la importància de l'aportació que han fet a aquest fenomen demogràfic a les Balears. De només 512 naixements de mares estrangeres l'any 1996, s'ha passat als 1.000 el 2000, 2.000 el 2003, 3.000 el 2006 i un poc més de 4.000 el 2008, any en què s'assolí la xi-

fra màxima de naixements a l'arxipèlag de les dones d'aquest col·lectiu i que gairebé suposaren un terç dels naixements. De llavors ençà, aquesta xifra s'ha reduït, però es manté propera als 3.000 efectius (3.164 en 2019), una xifra evidentment importantíssima i que percentualment està entre el 25 % i el 33 % de naixements en els darrers exercicis. (Vegeu el quadre III-1.9.)

Pel que fa a les mares estrangeres, s'han produït modificacions substancials quant a la nacionalitat. Si a mitjans de la darrera dècada del segle passat el protagonisme de les dones estrangeres que tenien fills a les Balears era per a les dones europees (gairebé el 70 % l'any 1996), actualment (IBESTAT,2019) aquest protagonisme es distribueix entre tres contingents importants, per aquest ordre: Europa (1.136, 36% naixements de mares estrangeres), Àfrica (1.013, 32% naixements de mares estrangeres) i Amèrica del Sud (659, 21% de naixements de mares estrangeres).

Una variable que s'analitza habitualment quan s'estudia la natalitat és la situació civil de la mare. L'augment dels fills de mares no casades ha estat gairebé exponencial. Així, mentre que el 1975 només el 2,89 % dels naixements a les Balears eren extramatrimonials; l'any 2000 aquest percentatge era superior al 25%, i el 2018 superà per primer cop el 50%, situant-se el 2019 en un 52,14%: 5.048 dels 9.681 totals. Aquesta dada és un element fonamental per avaluar la importància que la institució matrimonial té entre el sector més jove de la població, que, en molts de casos, no estableix el vincle matrimonial ni quan es proposa tenir descendència. (Vegeu el gràfic III-1.5)

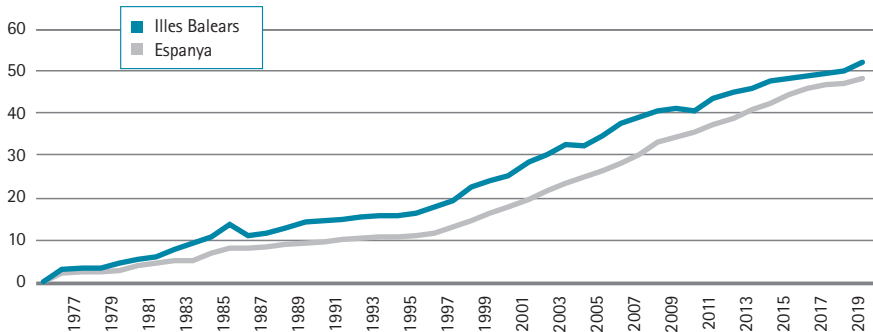
QUADRE III-1.9. EVOLUCIÓ DELS NAIXEMENTS A LES ILLES BALEARS PER PRINCIPALS ÀREES DE NACIONALITAT DE LA MARE, PER APORTACIÓ AL TOTAL DE NATALITAT (2007-2019)

	Total	Espanya	% Espanya / total	Estran-gera	% estran-ger / total	Europa	% Europa / total	% Europa / estrangers	Àfrica	% Àfrica / total	% Àfrica / estrangers	Amèrica del Sud	% Amèrica del Sud / total	% Amèrica del Sud / estrangers
2007	11.918	8.553	71,77	3.365	28,23	1.013	8,50	30,10	944	7,92	28,05	1.196	10,04	35,54
2008	12.713	8.676	68,25	4.037	31,75	1.180	9,28	29,23	1.228	9,66	30,42	1.350	10,62	33,44
2009	12.044	8.104	67,29	3.940	32,71	1.104	9,17	28,02	1.324	10,99	33,60	1.213	10,07	30,79
2010	11.967	8.254	68,97	3.713	31,03	1.088	9,09	29,30	1.347	11,26	36,28	962	8,04	25,91
2011	11.265	7.991	70,94	3.274	29,06	985	8,74	30,09	1.132	10,05	34,58	832	7,39	25,41
2012	11.002	7.775	70,67	3.227	29,33	1.065	9,68	33,00	1.118	10,16	34,65	730	6,64	22,62
2013	10.532	7.505	71,26	3.027	28,74	1.007	9,56	33,27	1.074	10,20	35,48	650	6,17	21,47
2014	10.673	7.902	74,04	2.771	25,96	929	8,70	33,53	973	9,12	35,11	582	5,45	21,00
2015	10.597	7.784	73,45	2.813	26,55	1.040	9,81	36,97	964	9,10	34,27	550	5,19	19,55
2016	10.616	7.671	72,26	2.945	27,74	1.123	10,58	38,13	1.009	9,50	34,26	545	5,13	18,51
2017	10.288	7.326	71,21	2.962	28,79	1.072	10,42	36,19	1.013	9,85	34,20	528	5,13	17,83
2018	10.285	7.216	70,16	3.069	29,84	1.131	11,00	36,85	985	9,58	32,10	621	6,04	20,23
2019	9.681	6.517	67,32	3.164	32,68	1.136	11,73	35,90	1.013	10,46	32,02	659	6,81	20,83

Font: Naixements (sèries). Institut d'Estadística de les Illes Balears

Gràfic III-1.5.

Percentatge de nascuts de mare no casada d'Espanya i de les Illes Balears (1976-2019)

Font: Institut Nacional d'Estadística, indicadors demogràfics bàsics

Un altre aspecte que voldríem destacar, tot i el poc pes que té sobre el conjunt de parts, són els parts múltiples, molts dels quals són fruit de tractaments de fertilitat. Cal destacar que l'increment d'aquests parts ha estat important sobretot des de finals dels anys noranta, però que recentment han patit un descens lleuger, en part perquè els tractaments de fertilitat són molt efectius i tenen el risc de ser embarassos múltiples. L'any 2019, hi hagué a tot l'Estat espanyol 355.250 parts (11.379 menys que l'any anterior), 348.812 de senzills, 6.372 de dobles, 65 de triples i 1 únic cas de parts quàdruples o més. Segons dades de l'INE, a les Balears hi hagué 9.540 parts, dels quals 9.379 foren senzills, 160 foren dobles i 1 triple. Les xifres de 2018 també presenten una tendència decreixent en la multiplicitat dels parts. Els parts múltiples representen, com en exercicis anteriors, menys del 2 % dels parts registrats tant a les Balears com en el conjunt de l'Estat espanyol. Particularment baixa és la taxa de parts amb 3 o més infants, que seria d'1 de cada 5.500 parts produïts, aproximadament.

L'any passat ja s'introduïren algunes qüestions d'interès que se'n deriven de l'Enquesta de Fecunditat realitzada per l'INE l'any 2018 i que ens permet conèixer un poc millor la relació de les dones amb la fecunditat, les seves causes i les seves expectatives. Atès que no hi ha disponibles dades més recents, es mantenen els comentaris en l'edició d'enguany.

Les taxes de fecunditat de les dones a Espanya són molt baixes. El 88,1% de les dones entre 18 i 30 anys no ha tingut cap fill tot i que, lògicament, amb l'edat aquest percentatge baixa. Així, entre les dones de 40 i més anys, un 19% no tenen cap fill, un 24,6 només un, el 43,6 en tenen 2 i, finalment, només un 12,9 en tenen 3 o més. Particularment, m'ha cridat l'atenció el fet que 1 de cada 5 dones d'aquest grup no hagi tingut cap fill i, probablement, no l'arribi a tenir, malgrat els casos mediàtics de maternitats molt tardanes i d'una certa falsa idea que maternitat es pot allargar, mitjançant tècniques de laboratori, com ara, la conservació d'òvuls in vitro. L'enquesta ratifica aquest extrem quan adreça

la demanda al grup de 50 i més anys, i un 18,7% de dones espanyoles i un 26,6% de dones estrangeres no ha tingut fills, entre les enquestades.

Hi ha certes variables que condicionen al nivell de fecunditat. Així, con més augmenta el nivell educatiu, més es retarda la maternitat i, així mateix, el nivell educatiu assolit manté una relació inversament proporcional al nombre mitjà de fills per dona. És evident, en tot cas, que ambdós factors es relacionen, ja que el retard en la maternitat suposen anys potencials fecunds perduts, tot i que, naturalment, intervenen molts altres factors que el propiament biològic a l'hora de tenir fills. Sigui com sigui, les dones entre el 45 i 49 anys amb estudis superiors tenien 1,5 fills de mitjana, mentre que les dones amb estudis secundaris en tenien 1,58 i les dones amb una primera etapa secundària o inferiro en tenien 1,63.

Així mateix, pel que fa a la situació laboral, es pot afirmar que les dones treballadores tenen menys fills de mitjana en tots els grups d'edat considerades. La major fecunditat entre les ocupades es registra entre els 40 o més anys, amb una mitjana d'1,5 fills i entre les inactives, que són les que tenen mitjanes més elevades, els màxims s'assoleixen entre els 40 i 44 anys amb una mitjana d'1,8 fills per dona.

Val a dir que, tot i que l'aspecte més valorat per totes les dones és l'econòmic quan valoren un lloc de feina, s'ha que del moment en què una dona té fills, els aspectes de disposar de mesures de conciliació familiar i l'horari, experimenten un significatiu increment en la valoració

del lloc de treball. Aquí hauriem d'incidir en l'existència d'una important bretxa de gènere en l'atenció al fills en els nuclis familiars que determina que, en la major part dels casos, siguin les dones les que han de fer esforços de conciliació i que siguin elles les que agafin permisos o demanin excedències per guardar els infants, amb les conseqüents pèrdues retributives i d'oportunitats laborals, en determinades ocasions.

Una altra variable interessant és la nacionalitat. Així, les dones estrangeres presenten majors taxes de fecunditat en tots les edats i, a més, els tenen més joves. Les majors diferències es registrarien en el grup de 25 a 29 anys en què les espanyoles que no han tingut cap fill arriba al 83,5%, mentre gairebé la meitat de les dones estrangeres ja n'ha tingut al menys 1.

Així mateix, l'enquesta de fecunditat, reflecteix que una part important de les dones (42%) consideren que han tingut el seu primer fill més tard del que consideren ideal. Aquest retard se situaria en uns 5,2 anys.

Entre les causes manifestades per justificar el retard en la maternitat respecte al moment considerat ideal, destaquen la suma dels factors laborals o de conciliació de la vida familiar i laboral i les econòmiques. Evidentment, a aquestes s'haurien de sumar una de les principals raons individuals en pes percentual en tots els grups d'edat considerats: la manca d'una relació sentimental estable (entre un 18% i prop del 27%) i l'elevat percentatge de les dones que no es consideraven preparades per afrontar la maternitat.

Quant a la intenció de tenir fill, podem destacar que el 62,1% de les dones entre 30 i 34 anys i el 57,5% de les dones entre 35 i 39 anys sense fills manifesten la intenció de tenir-los en un termini de tres anys. Aquest percentatge baixa al 22,2% en el grup de dones sense fills de menys de 30 anys i presenta els valors de 26,8% entre les dones de 40 a 44 anys sense fills anteriors i al 4,8% en el grup no fecund de dones de 45 i més anys.

Les causes per no tenir fills varien per grup d'edat i pel fet de tenir o no fills previs. Així, entre les que ja tenen fills, la causa econòmica, va perdent pes a mesura que es puja l'edat i en va guanyant l'argument de què ja s'assolit el nombre de fills desitjats o, a partir dels 40 anys, apareix amb força la raó de l'edat com a causa per no tenir-ne més. Entre les dones que no tenen fills, apareix l'important argument que són elles les que decideixen no tenir-ne, sobretot entre els 30 i els 44 anys, però també es donen motius d'índole econòmic, laboral o de conciliació i la manca d'una parella, o que en cas de tenir-ne sigui considerada no adequada o que no vulgui fills. Així mateix, els motius d'edat són els més importants tant en els grups més joves (menys de 30 anys) com en els de major edat considerats (45 i més anys).

1.2.1.1. Interrupcions voluntàries de l'embaràs

La Llei orgànica 2/2010, de 3 de març, de salut sexual i reproductiva i de la interrupció voluntària de l'embaràs, modificada parcialment per la Llei orgànica 11/2015, de 21 de setembre, per reforçar la protecció de les menors i les dones amb capacitat

modificada judicialment, dóna suport jurídic a les IVE a l'Estat espanyol. Aquesta Llei respon a una reivindicació social històrica i majoritària: dotar l'Estat d'un marc jurídic estable i segur a tots els agents que participessin lliure i voluntàriament en les IVE, tant les dones que volien exercir aquest dret, com els agents sanitaris que participaven en el procés. En definitiva, es passa d'una legislació que recull supòsits per passar a una legislació on el criteri bàsic són els terminis i la voluntat d'accedir a aquesta prestació, aconseguint que les IVE es converteixin en un dret social al qual pot accedir qualsevol dona en el sistema de salut estatal.

Des d'un punt de vista demogràfic, les interrupcions voluntàries de l'embaràs (IVE) suposen una pèrdua del potencial de fecunditat de la població. Les xifres d'IVE, que ja havien experimentat un important creixement en els primers quinquennis del segle XXI, presenten els seus màxims en els dos exercicis posteriors a l'entrada en vigor de la Llei orgànica 2/2010, amb taxes superiors al 12 per mil dones. Concretament, el 2011 es practicaren 118.611 IVE a l'Estat espanyol, unes 2.800 més que el màxim anterior, registrat el 2008. Això no obstant, a partir del 2013 hi ha un descens significatiu de la taxa i dels valors absoluts, i entre els anys 2014 i 2017, la taxa s'estabilitza entre les 10,5 i 10,4 per mil dones entre 15 i 44 anys, per pujar novament en el 2018 (11,1) i confirmar-se en el 2019 aquest increment (11,5 per mil).

Les darreres dades publicades, corresponents al 2019, indiquen que a l'Estat espanyol hi hagué 99.149 IVE, que suposen una taxa de 11,53 per mil dones. Aquestes

dades signifiquen un increment de 3.232 IVE més que en el 2018 i 5.026 més en el 2017 que consoliden una certa tendència a l'increment detectada durant els tres darrers exercicis considerats en termes absoluts i en termes relatius (taxa d'IVE per 1000 dones entre 15 i 44 anys). Tot i amb això, es pot parlar d'un cens descens de les IVE des dels màxims registrats a l'inici de la segona dècada del s. XXI, amb xifres superiors al 19% de les actuals (Vegeu el quadre III-1.10).

Aquest descens s'explica, principalment, pel descens de la taxa d'IVE entre els grups de població més joves, el dones de 19 anys i menys i el de 20-24 anys, que experimenten un descens en les taxes des de 2010 proper als 4 i 1 punt, respectivament des de 2010, passant del 13,05 al 9,19 per mil i del 20,22 al 18,71 per mil. Val a dir, això no obstant, que a partir de 2018 es registra un increment global de la taxa, al conjunt de l'Estat, que suposa un increment, al seu torn, en tot el grups quinquennals considerats, i que torna a repetir-se en el 2019. Els majors increments a nivell de taxes es registren en el grup de dones entre 30 i 34 anys i entre 35 i 39 anys, si considerem l'interval 2010-2019 i l'interval de 30 i 34 anys i 25 i 29 anys, si comparem les dades de 2019 amb les de 2017.

En aquest període, es produeix un importantíssim creixement dels centres notificadors d'IVE a l'Estat espanyol: 146 el 2010 i 211 el 2019 (un menys que en el 2017), cosa que suposa un espectacular increment proper al 45 %, tot i que la tendència actual sembla que és la de mantenir-se la xifra de centres notificadors. En aquest sentit, gràcies al marc jurídic de la Llei orgànica, s'ha aconseguit que, com a mínim, hi hagi un centre on es practiquin IVE a totes les comunitats autònomes. Destaca el fet que hi ha cinc comunitats autònomes en què cap centre públic ha declarat la realització d'IVE: Extremadura, Aragó, Castella-la Manxa, Múrcia i Madrid. El 2019, a les Balears hi havia set centres públics i tres de privats que oferien aquesta prestació.

La Llei orgànica 2/2010 ha significat un increment de les IVE practicades en centres públics. El 2010 poc menys del 2 % de les IVE de l'Estat es practicaven en centres públics i exclusivament en centres hospitalaris; mentre que el 2019 s'ha multiplicat per més de set aquesta xifra, fins a arribar a un 14,3 % (6,2% en centres hospitalaris i 8,1% en extrahospitalaris). Aquest canvi es podria considerar un avanç de la sanitat pública en el sentit d'incorporar les IVE com una prestació sanitària més en la seva cartera de serveis.

QUADRE III-1.10. EVOLUCIÓ DE LES TAXES D'INTERRUPCIÓ VOLUNTÀRIA DE L'EMBARÀS PER RESIDÈNCIA DE LA MARE A LES ILLES BALEARS I ESPANYA. 2011-2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Espanya	12,47	12,12	11,74	10,46	10,40	10,36	10,51	11,12	11,53
Illes Balears	15,00	13,01	13,06	12,26	13,03	13,30	13,94	13,92	13,88

Font: Interrupció voluntària de l'embaràs, Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social

Tot i amb això, sigui per la facilitat i l'agilitat en l'atenció que reben les pacients, sigui perquè algunes comunitats no disposen de centres públics que practiquen IVE o que tenen conveniada aquest tipus d'assistència amb centres privats, una gran majoria d'IVE es realitzen en centres privats (entorn del 86% en el 2019), de tipus majoritàriament extrahospitalaris (el 79,02% del total de les IVE de l'estat en 2019).

A les Balears aquest avanç ha estat espectacular. Si el 2009 poc més del 4 % de les IVE es practicaven en centres públics, el 2019 més del 60% de les 3.340 IVE registrades a l'arxipèlag (61,11%) s'han fet en centres de titularitat pública, un percentatge molt destacat i molt superior, amb gran diferència, a la mitjana estatal, cosa que mostra un compromís significatiu del Govern de les Illes Balears a l'hora de prestar serveis sanitaris públics.

Cal destacar que hi ha una diferència significativa de l'entorn on es practiquen les IVE, si atenem a la titularitat pública o privada del recurs. Així, mentre que la immensa majoria de les IVE públiques es practiquen en centres hospitalaris (amb una millor cartera de serveis i recursos disponibles): 2.039 de 2.041; la situació s'inverteix en el cas de les privades, on la major part es practiquen en entorns extrahospitalaris 1.394 de 1.399 (prop del 97%) i només en pocs casos es realitzen en entorns hospitalaris (5 intervencions en el 2019).

Les taxes d'IVE a les Balears foren novament en el 2019, les segones més elevades de l'Estat espanyol, només superades per les de Catalunya (14,72). El 2019, la

taxa estatal ha estat d'11,53 per mil dones entre els 15 i els 44 anys i la taxa balear ha estat de 13,88 per mil dones, molt similar a la de 2018 (13,92), tot superant les taxes de Madrid, Astúries, Canàries, Múrcia, i Andalusia (presentades de major a menor taxa), també per sobre de la mitjana.

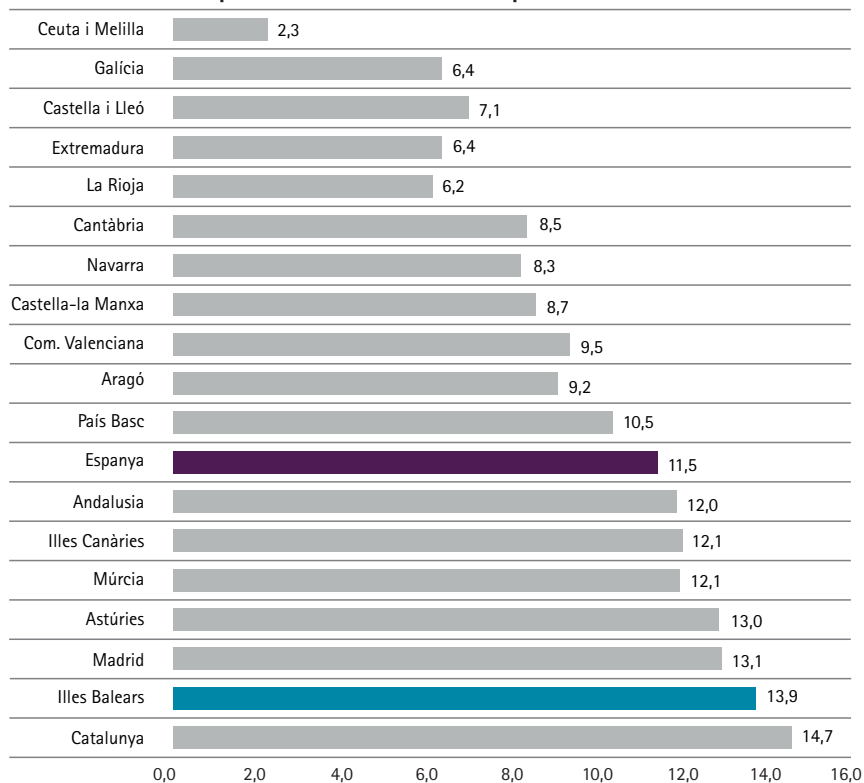
En el darrer decenni (2010-2019) les taxes d'IVE a les Balears han fluctuat entre la menor taxa registrada el 2014 (12,26 per mil) i el màxim registrat en 2011 de 15 casos per mil dones. Des del 2014 es registra una certa tendència a l'increment i l'estabilització a l'entorn dels 14 avortaments voluntaris per mil dones entre els 15 i els 44 anys. Els valors absoluts confirmen aquest lleuger increment de les IVE a les Balears, amb 3.075 interrupcions l'any 2016; 3.221 el 2017, 3.314 el 2018 i 3.340 el 2019. (Vegeu el gràfic III-1.6. i el quadre IIIA-1.4.)

L'any 2019, el principal motiu per interrompre l'embaràs a les Balears, com també a la resta de l'Estat, ha estat la sol·licitud de la dona, en el 95,9 % de les IVE practicades (3.340). La resta de causes codificades, ordenades de major a menor: risc de greus anomalies en el fetus (53), greu risc per a la salut o la vida de l'embarassada (43) i anomalies fetals incompatibles amb la vida o malaltia greu i incurable (41).

El 2019 les interrupcions a les Balears s'han fet majoritàriament al principi de l'embaràs. Més del 79,4 % s'han fet a les 8 setmanes o menys de gestació, i més del 97,0 %, dins el termini lliure de les 14 setmanes.

Gràfic III-1.6.

Taxa d'interrupció voluntària de l'embaràs per CA de residència. 2019

* Taxa per 1.000 dones entre 15 i 44 anys

Font: Interrupció voluntària de l'embaràs, Ministeri de Sanitat, Consum i Benestar Social

Tot i que l'avortament és un procés evitable i certament important per a les dones, entorn d'un terç dels avortaments (28,98 %) practicats a les Balears el 2019 s'ha practicat a dones que ja s'havien sotmès anteriorment a aquest procés.

Els avortaments en dones menors de 15 anys tenen una certa tendència a la baixa. Tot i amb això, les dades de 2019 per a l'Estat espanyol són una mica superiors a les de 2018 (310), arribant a les 341, però inferiors a les de 2017 i 2016, que foren

de 345 i 406, respectivament. Mentre, a les Balears, es registraren 8 IVE de menors de 15 anys, xifra idèntica a la de 2018 i similar als 9 casos del 2017 i menys de la meitat del 2016 (17 casos). En el tram d'edat de 15 a 19 es va arribar a unes xifres de 10.038 interrupcions el 2019 en el conjunt de l'Estat espanyol i de 315 a les Balears; en el cas de les Illes també suposa una tendència decreixent. Els intervals d'edat en què és més comú l'avortament són els 20 - 24 anys, els 25 - 29 anys i els 30 - 34 anys, amb un màxim, si bé no gai-

re destacable, en l'interval central. Aquests grups d'edat presenten per a l'Estat uns valors entre 20.938 (grup de 20 - 24 anys), 21.882 (grup 25 - 29) i 20.392 (grup 30 - 34 anys), mentre que a les Illes han estat un poc inferiors als que es varen registrar el 2018, excepte en el grup dels 30-34 anys que registrà 4 casos més: 612, 808 i 724 casos respectivament.

1.2.2. LA NUPCIALITAT

1.2.2.1. Matrimonis entre cònjuges de diferent sexe

Podem considerar aquest apartat no només una secció d'interès demogràfica, sinó també sociològica, atesos els canvis experimentats en el si de les societats occidentals en la segona meitat del segle XX i, particularment, en el s.XXI. El matrimoni no és ja, en molts casos, l'inici de la vida en parella i el punt a partir del qual cal esperar que les dones tinguin descendència. Així, l'estudi cronològic de la xifra de matrimonis entre cònjuges de distint sexe mostra clarament els canvis produïts en el matrimoni com a variable demogràfica a considerar i ens introdueixen en l'estudi dels modes de convivència actuals, entre els què, evidentment, tampoc no hi manquen les unions matrimonials que, en molts casos, no esdevenen tampoc un marc de convivència definitiu i perpetu, sinó que esdevenen unions temporals en un projecte de vida que no sempre es mantingut a llarg termini.

Podem destacar dues tendències principals en les societats occidentals pel que fa als matrimonis. D'una banda, una part cada vegada més gran de la població considera

innecessari el fet de casar-se per viure en parella i, fins i tot, per tenir fills; de l'altra, entre els qui decideixen casarse, la tendència creixent és formalitzar un matrimoni civil en comptes de celebrar una cerimònia religiosa.

Si s'analitza la situació des de mitjan anys setanta del segle passat, es comprova que les xifres totals de matrimonis han baixat lentament i, atès l'intensíssim creixement demogràfic de les Balears, és lògic que les taxes de nupcialitat presentin un descens molt significatiu. No obstant això, des del 2012, a les Balears hi ha hagut un increment lleuger i progressiu en la xifra anual d'aquests matrimonis i aquesta tendència és manté en les dades de 2019, la qual cosa ha fet que les xifres s'elevinsins fins a les que es registraven a l'inici dels anys noranta del segle XX, però amb unes taxes significativament menors.

El 2019, se celebraren 4.880 matrimonis entre cònjuges de distint sexe, 265 més que en el 2019, amb una taxa propera al 4,07 ‰. En l'àmbit estatal, es registraren en 2019 un total de 161.389 matrimonis de cònjuges de diferent sexe, 6.224 menys que en 2018, un descens proper al 3,7 ‰. Mentre que la taxa de matrimonialitat balear es manté gairebé estable respecte al 2015, situant-se a l'entorn del 4 ‰.

Tot i que només es tracta de dades provisionals i referides tan sols al primer semestre de 2020, considerem d'interès comentar l'enorme impacte de la COVID19 en la matrimonialitat a l'Estat espanyol i, lògicament, també a les Illes Balears. Així, el total de matrimonis de l'Estat espanyol experimentaren un descens del 60,83%,

passant dels 72.321 enllaços celebrats entre gener i juny de 2019 als 28.321 del primer semestre de 2020. Especialment intensa fou la caiguda durant el període de confinament d'entre març i juny, registrant-se en el mes d'abril de 2020 només 286 enllaços. Entre parelles de distint sexe el descens es xifra en un 61,04%, mentre entre parelles del mateix sexe el descens ha estat del 54,95%.

A les Illes Balears, les dades del total de matrimonis, també indiquen aquest fort descens, amb una caiguda del 59%, passant dels 2.134 enllaços en el primer semestre de 2019 a només 876 enllaços en el primer trimestre de 2020.

L'any 1975, a les Balears hi havia una taxa superior al 8,4 %. Amb gairebé un punt per sobre de la mitjana, era una de les comunitats autònomes amb una taxa de nupcialitat més elevada. De llavors ençà, en un context global de descens dels matrimonis i de les taxes de nupcialitat, les Balears passen a l'extrem contrari, i a començament del segle XXI les taxes balears estan entre les més baixes de l'Estat. La decisió de no formalitzar legalment les unions de convivència en parella ha implicat que les taxes hagin baixat de manera significativa. Així, d'acord amb dades de l'INE, l'any 2005 la taxa de nupcialitat de les Illes va ser la sisena més baixa de l'Estat, que era del 4,51 % i que reflectia la tendència general del descens de la taxa en el conjunt nacional. Curiosament, les darreres dades anuals mostren una altra vegada que les Balears són la comunitat amb la taxa més elevada de l'Estat, a causa d'un descens més accelerat de les taxes estatals i d'altres comunitats autònomes. També és

així el 2019, ja que les Balears són l'única comunitat autònoma amb una nupcialitat global per sobre del 4%, amb un 4,24%. (Vegeu el quadre III-1.11.)

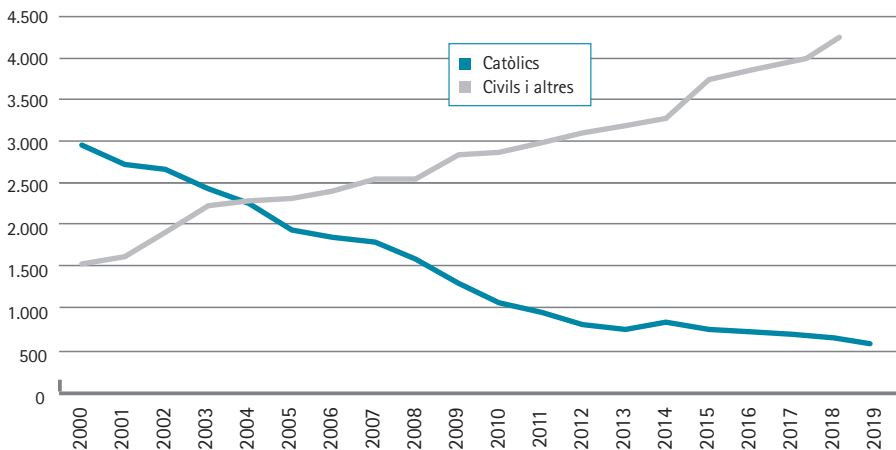
La distribució al llarg de l'any de la celebració d'enllaços matrimonials presenta un model bastant estable, amb dos períodes màxims, un a finals de primavera i principis d'estiu (maig, juny i juliol) i l'altre a final d'estiu i principi de tardor (setembre i octubre), i amb uns mínims durant l'hivern (gener i febrer, principalment). Aquesta distribució tan irregular al llarg de l'any de la celebració de cerimònies matrimonials està motivada per les condicions ambientals i climàtiques (hores d'insolació, temperatures més elevades, menys risc de precipitació...), i, fins i tot, per la coincidència del període de vacances anuals i per la voluntat, en determinats casos, d'acumular les vacances laborals amb els permisos de matrimoni.

Un dels canvis més intensos i significatius que ha experimentat la nupcialitat entre cònjuges de distint sexe a les Balears és el rapidíssim descens de la proporció de matrimonis catòlics. Si el 2000 els matrimonis catòlics eren majoritaris, amb el 66% de total; el 2005 era l'opció menys triada, amb només el 45 %. Posteriorment, el descens ha estat rapidíssim. L'any 2010 gairebé només una quarta part dels matrimonis celebrats eren catòlics (27 %), i el 2019 no arriben al 12 %. (11,91%) La relació no tan sols s'ha invertit, sinó que les diferències s'han fet més grans. Per tant, avui dia les persones que es casen ho fan principalment en cerimònies civils o altres modalitats, en una proporció que s'acosta a les 9 de cada 10 (Vegeu el gràfic III-1.7 i quadre III-1.12).

QUADRE III-1.11. EVOLUCIÓ DE LES TAXES BRUTES DE NUPCIALITAT PER COMUNITAT AUTÒNOMA (1975-2019)								
	1975	1985	1995	2005	2015	2017	2018	2019
Espanya	7,6	5,2	5,0	4,8	3,6	3,7	3,5	3,5
Andalusia	7,1	5,8	5,3	5,4	3,6	3,6	3,6	3,7
Aragó	6,9	4,8	4,5	4,5	3,3	3,3	3,2	3,0
Astúries	7,6	5,3	4,2	4,6	3,4	3,5	3,4	3,3
Illes Balears	8,4	5,9	5,4	4,5	4,1	4,1	4,1	4,2
Illes Canàries	7,7	5,9	5,2	3,6	3,3	3,5	3,5	3,5
Cantàbria	7,7	5,0	4,3	5,2	3,7	3,7	3,6	3,4
Castella i Lleó	5,9	4,1	4,1	4,0	3,0	3,2	3,0	3,0
Castella-la Manxa	5,5	5,5	5,0	4,8	3,5	3,5	3,5	3,4
Catalunya	8,4	5,1	5,2	4,7	3,7	3,9	3,7	3,5
Com. Valenciana	8,1	4,8	5,4	5,2	3,7	3,8	3,7	3,5
Extremadura	5,3	5,7	4,7	4,3	3,2	3,3	3,1	3,2
Galícia	6,9	4,7	4,3	4,0	3,4	3,4	3,2	3,5
Madrid	9,3	5,2	5,3	4,8	4,0	4,0	3,8	3,7
Múrcia	7,3	5,9	5,5	5,0	3,3	3,5	3,5	3,4
Navarra	7,6	4,7	5,0	4,6	4,2	3,6	3,3	3,2
País Basc	8,7	4,4	4,6	4,5	3,4	3,5	3,4	3,3
La Rioja	7,2	5,1	4,4	4,7	3,4	3,4	3,7	3,6

Font: Indicadors demogràfics bàsics, INE

Gràfic III-1.7.
Evolució dels matrimonis entre cònjuges de diferent sexe segons la forma de celebració.
Illes Balears (2000-2019)

Font: Matrimonis, Institut d'Estadística de les Illes Balears

QUADRE III-1.12. NOMBRE DE MATRIMONIS ENTRE CÒNJUGES DE DIFERENT SEXE SEGONS FORMA DE CELEBRACIÓ

	Total		Catòlics		Civils més altres	
	Nombre	%	Nombre	%	Nombre	%
1990	4.606	100	3.389	73,58	1.217	26,42
1995	4.089	100	2.815	68,84	1.274	31,16
2000	4.494	100	2.955	65,75	1.539	34,25
2005	4.273	100	1.952	45,68	2.321	54,32
2010	3.947	100	1.071	27,13	2.876	72,87
2016	4.593	100	746	16,24	3.847	83,76
2017	4.570	100	700	15,32	3.870	84,68
2018	4.615	100	601	13,02	4.014	86,98
2019	4.880	100	581	11,91	4.299	88,09

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears, Matrimonis (sèries)

Aquesta tendència té dos motius. D'una banda, que seria sens dubte la principal, ens trobem en una societat marcada per l'increment de la laïcitat i l'abandonament de determinats ritus de la religió catòlica; de l'altra, la forta immigració multicultural ha fet que augmentin els col·lectius de residents d'altres religions, que, evidentment, no segueixen els ritus matrimonials catòlics.

La tercera característica de la matrimonialitat que cal considerar és el retard en l'edat a l'hora de contreure matrimoni. Aquest fet té múltiples causes: la precarització laboral, tant des d'un punt de vista de l'estabilitat econòmica com de les retribucions percebudes; l'increment del període de formació; la dificultat de trobar un habitatge a l'abast de la renda disponible, situació especialment greu a les Balears, on hi ha el diferencial més gran de l'Estat entre renda mitjana i preu del metre quadrat d'habitatge per la forta demanda especulativa internacional de segones resi-

dències, i també els nous rols socials, en què el compromís matrimonial té un encaix complicat, entre d'altres.

Aquest increment significatiu de l'edat a l'hora de casar-se per primera vegada no tan sols és progressiu, sinó que també s'ha accelerat des de la dècada dels noranta i, particularment, a partir de l'inici del segle XXI. L'any 1976, a les Illes, l'edat mitjana de matrimoni era de 27 anys en el cas dels homes i de 24 anys en el cas de les dones. L'any 1990, l'edat de matrimoni havia augmentat un any en el cas de les dones i 0,6 anys en el cas dels homes. L'any 2000, l'edat dels homes supera els 30 anys i la de les dones s'acosta als 28 anys. A partir d'aquí s'accelera el retard matrimonial, i l'any 2010 l'edat mitjana del primer matrimoni s'endarrereix gairebé 4 anys (33,9 anys els homes i 31,5 les dones). Finalment, les dades del 2019 situen l'edat mitjana del primer matrimoni dels homes per sobre dels 36 anys (36,53) i ja supera els 34 anys en el cas de les dones (34,45);

en ambdós casos estan per sobre de les mitjanes estatals (35,98 i 33,87, respectivament). És a dir, en aquest interval, l'edat del matrimoni s'ha retardat per sobre dels 9 anys en el cas dels homes i supera els 10 anys en el cas de les dones. Un endarreriment que té evidents conseqüències pel que fa a la natalitat i la fecunditat total. (Vegeu el gràfic III-1.8).

Actualment, l'edat mitjana dels contraents de les Illes en el primer matrimoni és superior a la de l'Estat, en una tendència clara iniciada en els primers anys del segle XXI. Com ja es va indicar en memòries anteriors, aquest fenomen s'explica en gran manera per l'alt cost de vida a les Balears, a més d'uns salaris mitjans relativament baixos, una activitat econòmica molt estacionalitzada i l'elevat cost del preu de l'habitatge. En qualsevol cas, no es pot perdre de vista que s'analitza l'edat a l'hora de contreure matrimoni i no l'edat en què es comença a cohabitar amb la parella, un fenomen cada vegada més comú i acceptat per la societat. En alguns casos, és una fase prèvia al matrimoni i, en altres, esdevé una manera de cohabitació permanent.

Una altra característica que cal destacar dels matrimonis entre cònjuges de distint sexe és que hi ha diferències quant a l'edat dels contraents segons el sexe. Els homes generalment es casen amb dones entre 2 i 3 anys més joves de mitjana. Aquest bretxa per sexe s'ha mantingut relativament constant al llarg de la sèrie estudiada, tant en el conjunt de l'Estat com a les Balears.

Pel que fa a la nacionalitat dels contraents, l'augment de persones de nacionalitat estrangera que es casen a les Balears ha

estat molt significatiu durant les darreres dècades i, particularment, d'ençà de l'inici del mil·lenni. El 2019, s'han celebrat 4.880 matrimonis entre cònjuges de diferent sexe, dels quals el 69,2 % eren parelles de contraents amb nacionalitat espanyola; el 22,8% eren parelles en què un dels membres tenia nacionalitat estrangera i, finalment, un 8 % eren parelles en què tots dos contraents eren estrangers, augmentant lleugerament la proporció dels matrimonis en què un o els dos cònjuges eren estrangers respecte de 2018. Entre els matrimonis en què els dos membres són de nacionalitat estrangera, cal destacar que el 37,4% dels matrimonis se realitzaren entre contraents de la mateixa nacionalitat (Vegeu el quadre III-1.13.)

Aquesta situació contrasta amb la que es registrava a mitjan anys vuitanta, en què gairebé el 93,5 % dels matrimonis se celebraven entre parelles de nacionalitat espanyola, xifra que baixà lleugerament, però per sobre del 90 %, a mitjan anys noranta. El motiu ha estat el *boom* migratori internacional que es produí a començament del mil·lenni i dels fluxos immigratoris que, tot i que marcats per la situació econòmica, aporten contingents de població jove i fèrtil a l'arxipèlag i que, per tant, propicien l'augment dels matrimonis de nacionalitat mixta (són més freqüents els enllaços en què l'home és qui té nacionalitat espanyola) o entre residents estrangers, apropant-se segons les dades de 2019 al 31 % dels matrimonis registrats.

Hem de destacar que en el 2019 s'ha produït un augment prou important de la xifra de matrimonis heterosexuels respecte a l'exercici anterior, amb 265 matrimonis

més. El grup que ha crescut més és el de matrimonis amb que els dos membres tenen nacionalitat espanyola (119), el d'home espanyol amb dona estrangera (82), el de parelles estrangeres amb distinta nacionalitat (54) i d'estrangers amb la mateixa nacionalitat (14). L'únic grup que experimenta una reducció, gairebé inapreciable, és la de dona espanyola amb home estranger, amb 4 matrimonis menys que en el 2018.

L'anàlisi de la procedència geogràfica dels estrangers casats a les Balears evidencia la nova realitat estructural de la societat derivada dels potents fluxos internacionals. Si durant els anys vuitanta i noranta els homes espanyols residents a les Balears es casaven principalment amb europees (fins a superar el 80 % dels enllaços), aquesta proporció es modificà a mesura que arribaren dones d'altres nacionalitats i, fins i tot, s'arribà a què en més del 50 % dels matrimonis d'homes espanyols amb dones estrangeres, aquestes procedien d'Amèrica del Sud. En el 2019 les dones estrangeres procedents d'Amèrica del Sud constitueixen encara el col·lectiu més nombrós de dones estrangeres casades amb homes de nacionalitat espanyola, encara que el percentatge ha baixat fins el 44%.

Els 650 matrimonis en què la dona era estrangera i l'home espanyol registrats en 2019 suposen un increment del 14% respecte als registrats el 2018 (568 matrimonis entre home espanyol i dona estrangera). D'aquests 286 se celebraren amb dones d'Amèrica del Sud (44%); 220 han estat amb dones europees (33,85 %), i la resta tenien altres procedències, com els 40 matrimonis amb dones africanes (6,15

%) o els 19 matrimonis amb dones asiàtiques (2,92%).

Els matrimonis entre dones espanyoles i homes estrangers, a banda de ser menys nombrosos (461 celebracions el 2019, 4 menys que el 2018), sempre han estat més heterogenis quant a procedències. Es detecten les mateixes tendències generals: un descens percentual dels matrimonis amb homes estrangers europeus; en canvi, guanyen pes els homes del continent sud-americà i africà. Així, el 2019 un 42% dels matrimonis de dones espanyoles i estrangers s'han celebrat amb homes d'Amèrica del Sud, mentre que la xifra de matrimonis amb homes de nacionalitat europea no arriben a un terç dels casos (27,8 %). Pel que fa a altres continents, destaca el pes que assoleixen els matrimonis amb persones provinents d'Àfrica (17,8 %), que guanyen un poc de pes percentual.

1.2.2.2. Matrimonis entre cònjuges del mateix sexe

La Llei 13/2005, d'1 de juliol, modificà el Codi Civil i va conferir el dret de casar-se a qualsevol parella independentment del gènere dels membres.

La sèrie estadística de les Balears ja consta de les dades de catorze exercicis complets d'aplicació d'aquesta legislació. Després de l'entrada en vigor de la Llei, moltes parelles exerciren un dret que havien esperat durant molt de temps. Amb 148 enllaços constituïts per cònjuges del mateix sexe el 2006 i 129 el 2007, semblava que la tendència apuntava a un descens progressiu, amb només 92 enllaços el 2008, com es comentà fa uns

quants anys. La realitat, però, ha estat força distinta, i posteriorment, entre el 2009 i el 2014, els enllaços han presentat una distribució mitjana de 120 a l'any. Així mateix, des del 2015 s'aprecia una tendència clarament alcista que

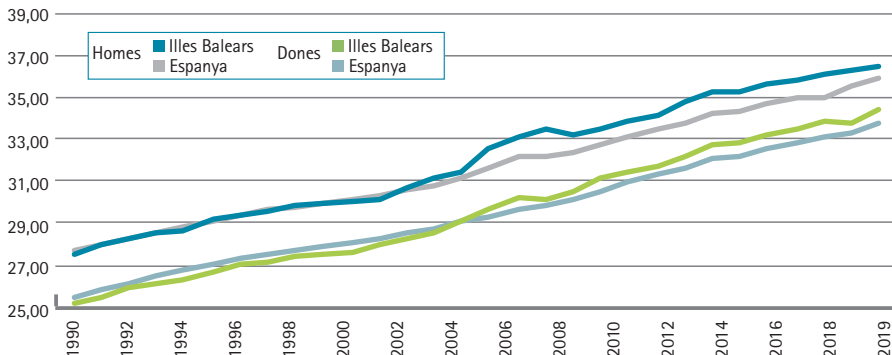
ha comportat que de llavors ençà, cada dada anual suposi superar el major registre de la sèrie, fins arribar a superar per primer cop els 200 enllaços (202, concretament) entre membres del mateix sexe el 2019. (Vegeu el quadre III-1.14)

QUADRE III-1.13. MATRIMONIS AMB CÒNJUGES DE DIFERENT SEXE SEGONS COMPOSICIÓ DE LES NACIONALITATS DELS CONTRAENTS A LES ILLES BALEARS (1986-2019)

	1986	1991	1996	2001	2006	2011	2017	2018	2019
Total	4.164	4.410	4.152	4.329	4.260	3.950	4.570	4.615	4.880
Ambdós espanyols	3.892	4.035	3.749	3.647	2.990	2.712	3.315	3.257	3.376
Espòs espanyol i esposa estrangera	156	198	186	331	568	512	547	568	650
Esposa espanyola i espòs estranger	77	124	154	198	337	403	425	465	461
Ambdós estrangers	39	53	63	153	365	323	283	325	393

Font: Matrimonis (sèries), Ibestat

Gràfic III-1.8.
Evolució de l'edat mitjana al primer matrimoni a Espanya i a les Illes Balears per sexe (1990-2019)

Font: INE. Indicadors demogràfics bàsics. Indicadors de primonupcialitat

QUADRE III-1.14. MATRIMONIS ENTRE CÒNJUGES DEL MATEIX SEXE A LES ILLES BALEARS (2006-2019)								
	Illes Balears		Mallorca		Menorca		Eivissa i Formentera	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
2006	95	53	77	37	4	8	14	8
2007	87	42	73	36	2	2	12	4
2008	56	36	43	25	5	4	8	7
2009	86	38	72	25	1	4	13	9
2010	71	42	56	36	5	2	10	4
2011	82	43	61	37	5	0	16	6
2012	56	50	44	40	2	4	10	6
2013	75	54	55	41	4	7	16	6
2014	63	60	50	49	3	3	10	8
2015	72	66	59	55	1	8	12	3
2016	78	80	64	66	2	4	12	10
2017	84	96	70	73	4	15	10	8
2018	110	84	89	67	4	4	17	13
2019	114	88	90	72	5	6	19	10

Font: Matrimonis, lbestat

Cal però analitzar com ha estat el comportament de la sèrie per sexe, ja que presenten algunes diferències prou significatives. Així, els matrimonis masculins presenten uns màxims relatius a l'inici de la sèrie i, poc després es produeix una certa dinàmica decreixent fins a arribar als mínims del 2012 i del 2014. Aquest cicle s'interromp i d'ençà el 2015 tornen a tenir uns valors destacables fins que en el 2018 se supera amb escreix la xifra més elevada anterior (95 el 2006) fins arribar als 110 enllaços. Aquesta xifra, val a dir que s'ha tornat a superar en el 2019, amb el que constitueix un nou màxim de la sèrie: 114 enllaços.

Pel que fa els matrimonis entre persones de sexe femení podem dir que tenen una marcada tendència alcista. Després del mínim assolit el 2008, en què només se

celebraren 36 enllaços entre dones, la tendència no ha deixat de créixer fins a arribar, no tan sols a igualar el nombre de matrimonis homosexuals masculins, sinó també a superarlos el 2016 i el 2017. Hem de destacar que les xifres d'enllaços homosexuals femenins registrats en 2018 (84) i 2019 (88), tot i ser els més alts de la sèrie després del màxim de 2017 (96), han quedat significativament per davall dels matrimonis homosexuals masculins.

Pel que fa a la situació per illes, el 2019 més del 80% dels enllaços entre persones del mateix sexe se celebraren a l'illa de Mallorca, prop del 14,4% a les Pitiüses i un poc més de 5% restant a l'illa de Menorca. En el 2019, com també succeí en l'exercici anterior, se celebraren més matrimonis entre homes que entre dones, tot i

la importància dels enllaços entre dones, amb valors que se situen entre el més alts de la sèrie i això només s'explica pel fet que els dos darrers exercicis han suposat l'assoliment de rècords succeïus de matrimonis homosexuals masculins a les Balears. Per illes en el 2019, el predomini del matrimonis homosexuals masculins sobre els femenins es registrà a Mallorca (90 matrimonis entre homes i 72 entre dones) i Pitiüses (19 matrimonis d'homes i 10 de dones), mentre que a Menorca, tot i que per molt poc, els enllaços entre dones superaren als efectuats entre homes (6 i 5, respectivament).

En l'exercici 2019, com succeí ja en el 2018, s'ha produït un rècord dels matrimonis del mateix sexe, com a conseqüència de les elevades xifres de matrimonis entre dones i d'un nou rècord successiu de matrimonis entre homes. Una hipòtesi que podem plantejar és que, a mesura que es treballa per fer visible la diversitat sexual i de convivència, són més les dones i els homes que han decidit formalitzar una situació que fins fa unes quantes dècades s'havia de viure en la intimitat i s'havia d'amagar de la resta de la societat. Les polítiques de gènere, instaurades i promogudes des de l'Administració, i els moviments en defensa de la igualtat de gènere i de reconeixement de la llibertat i les distintes opcions sexuals, cada vegada més actius en la nostra societat, han ajudat que l'homosexualitat no sigui un tema tabú i que, fins i tot, es demostrï en l'increment dels compromisos matrimonials. En aquest sentit, l'increment de matrimonis de cònjuges del mateix sexe i de les dones, particularment, seria una prova fefaent de l'apertura social del nostre arxipèlag.

1.2.2.3. Divorcis, separacions i nul·litats

Un cop analitzats els trets principals de l'establiment dels lligams matrimonials, cal atendre una aspecte socialment molt significatiu i de signe contrari: les dissolucions matrimonials.

La sèrie històrica mostra un creixement important de les dissolucions des de l'aprovació de la primera llei de divorci de l'actual període constitucional (Llei 30/1981) fins a l'aprovació de la reforma de la legislació de 2005 (Llei 15/2005) que facilità la tramitació dels divorcis. Per tant, és lògic que l'any 2006, el primer en què s'aplica la reforma de la Llei, les dissolucions arribin al seu màxim, amb 145.919 a l'Estat espanyol i 3.949 a les Balears. A partir d'aquest moment, s'inicia un descens progressiu fins que a partir del 2013 la xifra de dissolucions s'estabilitza entorn dels poc més de 100.000 casos en el conjunt de l'Estat, fins a situar-se en poc més de 95.000 en 2019 (95.320) i els 2.500 casos a les Illes (2.523, 2019). Podem dir, per tant, que les xifres actuals de dissolucions matrimonials són entre un 35 i un 36% inferiors als màxims registrats (Vegeu el quadre III-1.15.)

En el 2019 es confirma la tendència al nou descens de les dissolucions matrimonials, que ja s'havia detectat en el 2018. Podem parlar d'un descens respecte del 2018 de 4.124 dissolucions a tot l'Estat, el que percentual seria entorn d'un 4%, mentre que a les Illes, aquest descens seria de 73 casos o d'un 2,8%, si ho traduïm a termes percentuals.

Les 2.523 dissolucions matrimonials registrades el 2019 a les Balears es distri-

bueixen entre 2.447 (96,99%) divorcis i 76 (3,01%) separacions, no registrant l'exercici cap cas de nul·litat, que per infreqüent, sempre presenta uns valors baixos (entre 2 i 3 tres casos de mitjana en els darrers quinquennis).

És evident que també les dissolucions reflecteixen una crisi en la institució del matrimoni, substituïda en molts de casos per models de convivència sense regular que, tanmateix, també pateixen les mateixes circumstàncies d'instabilitat actual de les relacions de parella, però que no es reflecteixen estadísticament. És lògic que, si hi ha menys matrimonis, també es produeixin menys dissolucions.

Les Balears ocupen la sisena posició entre les comunitats autònomes per taxes de dissolució matrimonial del 2019 (2,11 dissolucions per 1.000 habitants), després de la Comunitat Valenciana (2,25 ‰), Catalunya (2,20 ‰), Principat d'Astúries (2,14 ‰), Cantàbria (2,13 ‰) i Andalusia (2,11 ‰), amb una taxa coincident amb la balear. Totes aquestes comunitats, juntament amb Canàries (2,05 ‰) han superat la mitjana estatal, que se situa el 2019 en les 2,02 dissolucions per 1.000 habitants. En canvi, els mínims s'han assolit a Aragó (1,60 ‰), Castella i Lleó (1,73 ‰), Extremadura (1,75‰), Galícia (1,78 ‰) i La Rioja (1,80‰).

La Llei 15/2005, de 8 de juliol, per la qual es modifiquen el Codi civil i la Llei d'enjudiciament civil en matèria de separació divorci, té una incidència molt directa en la modalitat de dissolució matrimonial. Així, abans de la reforma, els casos de divorci només representaven entorn del 40 % de les dissolucions, mentre que les

separacions eren majoritàries. A partir del 2005, s'inverteix la situació, i els divorcis constitueixen, a partir de 2013 i de manera molt estable fins a les darreres dades disponibles del 2019, entorn del 96% de les dissolucions totals de l'estat i entorn del 97% de les de l'arxipèlag Balear i, per tant, podem dir que els divorcis no només és l'opció majoritària de les dissolucions matrimonials, sinó que les separacions han esdevingut una modalitat gairebé residual i molt minoritària per formalitzar legalment la ruptura d'una parella.

Més del 78,9 % dels divorcis i prop del 86,7 % de les separacions que s'han registrat a l'Estat espanyol el 2019 han estat de mutu acord. Això és important per reduir el termini dels processos, ja que en cas d'acord entre les parts pot acabar en uns tres mesos; en canvi, si és contenciós, es pot perllongar fins als deu mesos.

La mitjana entre matrimoni i data de resolució fou de 16,7 anys. Els matrimonis dissolts per divorci presentaren una durada mitjana de 16,5 anys, els de matrimonis separats de 23,2 i els anul·lats de 8,0 anys. Cal esmentar que un percentatge important de ruptures es produeixen després de llargues convivències. Així, el 32,8% dels divorcis s'esdevenen després de vint anys de matrimoni.

Finalment, les nul·litats són el tipus de dissolució matrimonial, per la seva naturalesa, menys freqüent i suposen menys d'1 de cada 1.000 dissolucions. Sembla que la simplificació introduïda l'any 2015 pel Papa Francesc en el procés de nul·litat eclesial no ha tingut repercussió estadística, probablement perquè afecta bàsicament a la tramitació i no a les causes de

nul·litat. El 2019 tan sols s'han declarat 75 nul·litats a tot l'Estat espanyol, cap de les quals s'ha registrat a les illes Balears, que si en registraren 4 en 2018.

1.2.3. LA MORTALITAT

Com ja és habitual en la memòria del CES les dades relatives al moviment natural de població són les de l'any anterior en ser les darreres dades definitives disponibles. No obstant, donada la situació extraordinària creada per la pandèmia de la COVID-19 en la memòria de l'any 2020 exposem també les dades provisionals de defuncions per causa de mort pels mesos de gener a maig de 2020 que han estat publicades per l'INE amb data 2021, així com les dades provisionals de defuncions per tot l'any 2020.

El 2019 es produïren a les Balears un total de 7.995 defuncions de residents, 211 menys que en el 2018. Els grups de malalties més freqüents com a causa de mort foren les relacionades amb els tumors (2.281) i l'aparell circulatori (2.202), que provocaren a les Illes el 56% de les defuncions. Les malalties de l'aparell respiratori (745), que foren la tercera causa de mort a les Balears, varen produir el 9% de les defuncions el 2019.

El nombre total de defuncions situen la taxa bruta de mortalitat en el 6,7‰. La taxa, que és la més baixa des de l'any 1991, es modera respecte al 2018 quan la taxa fou del 6,98‰. Per sexes, tenim que entre els homes la taxa és del 6,7‰ i per les dones del 6,5‰.

QUADRE III-1.15. DISSOLUCIONS DEL MATRIMONI A ESPANYA I LES ILLES BALEARS (2007-2019)

	Espanya				Illes Balears			
	Total	Nul·litat	Separació	Divorci	Total	Nul·litat	Separació	Divorci
2007	137.510	150	11.583	125.777	3.774	10	273	3.491
2008	118.939	142	8.761	110.036	3.087	3	198	2.886
2009	106.166	127	7.680	98.359	2.784	4	184	2.596
2010	110.321	140	7.248	102.933	2.853	2	162	2.689
2011	110.651	132	6.915	103.604	2.907	1	136	2.770
2012	110.764	133	6.369	104.262	2.851	0	151	2.699
2013	100.437	110	4.900	95.427	2.500	3	107	2.389
2014	105.893	113	5.034	100.746	2.510	2	117	2.391
2015	101.357	144	4.652	96.562	2.503	2	78	2.423
2016	101.294	117	4.353	96.824	2.539	2	154	2.383
2017	102.341	100	4.280	97.960	2.694	0	146	2.548
2018	99.444	92	4.098	95.254	2.596	4	94	2.498
2019	95.320	75	3.599	91.645	2.523	0	76	2.447

Font: Estadística de nul·litats, separacions i divorcis, INE

Tot i que la taxa bruta de mortalitat és un indicador molt emprat en l'anàlisi demogràfica el cert és que aquesta està condicionada per l'estructura etària d'una societat determinada, la qual cosa dificulta la comparació. Per a garantir la comparabilitat i eliminar l'efecte diferencial que pot provocar l'estructura per edats és habitual que es calculin les taxes estandaritzades de mortalitat.⁶ Les taxes es calculen cada any per sexes, edat, territoris i causes de mort. Les dades estan disponibles a l'apartat d'estadístiques de societat, subapartat salut de l'INE.

Per l'any 2019, l'INE calcula que la taxa estandaritzada de mortalitat de les Balears és del 7,76‰ mentre que pel conjunt de l'Estat espanyol la taxa és del 7,97‰. Si en l'exercici comparatiu es prenen en consideració totes les Comunitats autònomes tenim que la taxa balear de mortalitat ocupa la novena posició. La taxa més baixa és de 6,76‰ i es correspon a la Comunitat de Madrid mentre que la més elevada, del 9‰ s'observa a Andalusia.

Per causes de mort, les taxes més elevades tant a les Illes com a Espanya són per tumors (2,2‰;2,17‰ respectivament) i per les malalties del sistema circulatori (2,2‰; 2,3‰). (Vegeu el quadre III-1.16). Quan a la resta de causes, i per comparació a les dades nacionals, la comunitat de les Illes presenta taxes més favorables en les defuncions provocades per malalties del sistema respiratori (0,7‰;0,9‰). Per contra, les defuncions provocades per malalties endocrines, nutricionals i metabòliques i les

provocades per les del sistema nerviós i dels òrgans del sentit tenen una major incidència respecte a la dada nacional (0,3‰;0,3‰ i 0,5‰;0,5‰ respectivament).

Tant les taxes brutes de mortalitat com les taxes estandaritzades es veuen afectades pel gran pes que suposen les defuncions de persones en edats avançades, una de les característiques pròpies de les actuals societats desenvolupades. Aquest fet fa que les taxes de mortalitat no permetin avaluar la incidència de les morts en edats joves, una dada de gran transcendència tant social com sanitària. Per aquest motiu els organismes internacionals han determinat la necessitat de tenir un indicador que permeti avaluar les morts teòricament evitables i que comporten una disminució en l'esperança de vida dels individus.

Per mesurar i avaluar les anomenades defuncions prematures i teòricament evitables s'utilitza l'indicador dels anys potencials de vida perduts (APVP) que pren en consideració els anys que haurien viscut els individus si haguessin complert amb l'esperança de vida del país o regió. Quant a la taxa, aquesta expressa els anys totals de vida potencialment perduts en tant per mil o per cent mil. L'any 2019, la taxa estandaritzada dels APVP a les Illes és, pel conjunt de causes de mort, del 44,65‰ i per Espanya del 48,38‰. (Vegeu quadre IIIA-1.5). Tant a Espanya com a les Illes, la principal causa de pèrdua d'anys potencials de vida són els tumors. La taxa d'APVP per aquesta causa ha estat a les Illes del 19,38‰ seguida per la de causes de mort per causes externes (6,68‰).

(Vegeu quadre III-1.17)

6. La metodologia pel càlcul de les taxes estandaritzades es pot consultar a la metodologia de l'operació estadística de mortalitat per causes de mort publicada per l'INE, què es pot consultar en el següent enllaç: [Grado de importancia 2 \(ine.es\)](http://Grado de importancia 2 (ine.es))

QUADRE III-1.16. EVOLUCIÓ DE LES TAXES ESTANDARDITZADES DE DEFUNCIÓ A ESPANYA I A LES ILLES BALEARS (2001, 2008, 2019)

	2001		2008		2019	
	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears	Espanya	Illes Balears
Total	8,53	8,73	7,47	7,40	7,97	7,76
Malalties del sistema circulatori	2,92	2,97	2,31	2,37	2,17	2,15
Tumors	2,35	2,38	2,12	2,10	2,27	2,21
Malalties del sistema respiratori	0,88	0,86	0,83	0,68	0,88	0,73

Font: Defuncions segons causa de mort, INE
Nota: taxa tant per mil

QUADRE III-1.17. TAXES ESTANDARDITZADES D'APVP PER CAUSES EXTERNES A ESPANYA I LES ILLES BALEARS (2019)

	Total		Homes		Dones	
	Taxa estandaritzada d'APVP (per 100.000)	Nombre mitjà d'APVP	Taxa estandaritzada d'APVP (per 100.000)	Nombre mitjà d'APVP	Taxa estandaritzada d'APVP (per 100.000)	Nombre mitjà d'APVP
Illes Balears	6,7	29,7	10,2	31,8	3,1	24,0
Espanya	5,6	26,2	8,7	27,2	2,5	23,4

Font: Defuncions segons causa de mort, INE
Nota: APVP, anys potencials de vida perduts. Taxa en tant per 1.000.

La desagregació de les defuncions observades al llarg de l'any 2019 per causa de mort i gran grup d'edat de persones fins als 80 anys mostra que les causes externes són la primera causa de mort prematura entre el grup de persones en edats compreses entre els 16 i els 39 anys, amb 70 defuncions de un total de 136. Entre les persones de 40 a 64 anys la principal causa de defunció s'inclou en la categoria de tumors (568 de un total de 1.165) seguida de les malalties del sistema circulatori (182). Pel grup de població de 65 a 79 anys aquestes dues causes de mort es mantenen com les de major incidència i així, de un total de 2.045 morts, el 44% són causades per tumors i el 21,5% per

malalties del sistema circulatori. Per comparació a l'any 2018, la taxa estandaritzada d'APVP per causa tumors així com la de per malalties del sistema circulatori són inferiors mentre la taxa relacionada amb les causes externes és superior tant entre les dones com sobretot entre els homes, si bé cal tenir en compte en aquest últim cas que la taxa d'APVP entre els homes és molt superior essent inclús semblant a la relacionada amb les malalties del sistema circulatori. Així, entre els homes la taxa és del 10,17% mentre que entre les dones és del 3,08%.

Si bé la mortalitat es concentra en les edats més avançades, la comparació de les taxes

brutes específiques de mortalitat permet identificar alguns trets del patró de la mortalitat per edat i sexe. Com ja s'ha apuntat en anteriors memòries del CES la mortalitat masculina és en general més alta que la femenina, un fet que s'observa l'any 2019 en totes les edats excepte entre les persones de menys d'un any on la taxa femenina és més elevada. Per comparar de manera adequada la sobremortalitat masculina es calcula el quocient entre la taxa masculina de mortalitat i la taxa femenina el que ens mostra quantes vegades la taxa masculina és superior a la femenina. Els resultats mostren un pic molt accentuat de la sobremortalitat masculina en el grup d'edat dels 25 als 29 anys on el quocient de les taxes específiques de 0,48% i 0,05% donen una sobremortalitat de 9,6 vegades. Un segon pic, amb un quocient de 3,3 vegades s'observa en el grup d'edat dels 5 als 9 anys. En el cas dels homes i dones de 10 a 14 ans la taxa és la mateixa, del 0,03%, el que dóna un quocient d'1, mentre que per la resta de grups d'edat s'observa una curva suau amb valors que oscilen entre l'1,2 de les persones majors de 85 anys i el 2,2. En la taxa global de mortalitat, amb una taxa masculina del 6,86% i una femenina del 6,48% el quocient de sobremortalitat masculina és del 1,05. Si l'índex de sobremortalitat masculina es calcula amb el nombre de defuncions, tal i com publica IBESTAT al seu web, els resultats són semblants excepte en el cas de les persones de 85 i més anys on tenim més defuncions de dones donat el seu major pes poblacional.

La sobremortalitat masculina s'explica per diversos factors essent un dels més importants la mortalitat causada per comportaments de risc associats a la pèrdua de salut

com puguin ser els accidents de trànsit, el consum d'alcohol o el tabaquisme entre d'altres. La comparació per sexes de les dades de mortalitat per causes de mort mostra efectivament una sobremortalitat masculina en les causes externes de mortalitat i en malalties del sistema respiratori i digestiu. A més, entre els grups d'edat de persones de 45 i més anys destaca també la sobremortalitat de malalties del sistema circulatori, excepte entre les persones de 85 i més anys on el 65% de les defuncions són femenines.

Fent un petit incís, cal dir que, pel que fa al grup de població menor de 40 anys, els supòsits que es manegen a l'hora d'elaborar projeccions de població plantegen com a hipòtesi que es produirà una millora en les taxes de defunció masculina com a resultat de l'aplicació de polítiques legals i socials, com el carnet per punts o les campanyes sobre el consum de drogues. Així mateix, els analistes demogràfics preveuen que la sobremortalitat masculina per defuncions produïdes per certs tipus de càncer o per malalties del sistema circulatori en el futur es reduiran, la qual cosa es fonamenta en la idea que algunes d'aquestes defuncions, com el càncer de pulmó, són degudes als mals hàbits de les persones i, per tant, potencialment evitables. Contràriament, s'estableix com a hipòtesi que la mortalitat de les dones augmentarà com a conseqüència de l'adopció d'algun dels hàbits classificats tradicionalment de «masculins» (augment de les dones que fumen, augment de situacions d'estrès...), que s'hauran de traduir, necessàriament, en un nombre més gran de defuncions femenines i, per tant, en un possible apropament de l'índex d'esperança de vida d'ambdós sexes.

Com a conseqüència de les millores sanitàries, dels hàbits de vida més saludables i d'una major participació en el si de la societat, l'esperança de vida continua augmentant a les Illes, i la xifra de defuncions es concentra especialment en les edats superiors, amb un progressiu desplaçament cap a les més altes. Així, mentre que l'any 1986 el 44% de les defuncions s'esdevenien en el grup d'entre 60 i 79 anys, el 2008 aquestes defuncions suposaren el 32%, i el 2019, el 30,9%. Simultàniament, en el mateix període augmentà el nombre de persones mortes de 80 anys i més: el 37 % el 1986; el 54 % el 2008, i el 57,6% el 2019. És a dir, prop de 6 de cada 10 defuncions corresponen a majors de 80 anys i més del 88 % es registren entre persones de més de 60 anys. (Vegeu quadre III-1.18).

El nombre total de defuncions és inferior al nombre de naixements el que resulta com ja hem mencionat en un creixement vegetatiu per mil habitants del 1,41 quan a Espanya el balanç és negatiu (-0.13). La comparativa territorial ens mostra a més que a la majoria de les CA el saldo és negatiu i que solament les Illes, la Comunitat de Madrid i Múrcia tenen més naixements que no defuncions entre la seva població resident. Tanmateix, l'anàlisi de la sèrie històrica mostra que el balanç del 2019 és el més baix dels darrers 10 anys, sent la tendència la seva progressiva minoració. (Vegeu gràfic III-1.9)

Les taxes vegetatives positives de l'arxipèlag balear deriven d'una baixa mortalitat (6,67‰) i d'una natalitat amb una taxa del 8,08‰, segons dades de l'INE del 2019. Les dades mitjanes estatals són del 8,83 ‰ i del 7,62 ‰ respectivament.

Els grans avenços que s'han produït en la medicina i en matèria preventiva han fet que avui dia les taxes de mortalitat infantil tinguin valors molt baixos (3,2‰), i que, a més, les condicions de salut de la població major siguin més bones. Tots dos extrems de la piràmide de la població -menys mortalitat infantil i més nombre d'efectius en les edats superiors- fan que l'esperança de vida augmenti any rere any. L'any 2019 l'esperança de vida al néixer és a les Illes de 83,7 quan al 2018 fou de 83,2 anys mentre que l'any 2010 l'esperança de vida als zero anys era de 81,6 anys. Com és habitual, els homes presenten una esperança de vida menor que al 2019 ha estat de 81,4 anys mentre que la de les dones és de 86 anys (dades INE)⁷.

Cara a l'any 2020 es preveu que la COVID-19 tingui efectes en l'indicador de l'esperança de vida degut a una sobremortalitat que afectaria sobre tot a les persones de major edat. La magnitud d'aquesta pèrdua així com l'impacte de la pandèmia en l'estructura demogràfica solament es podrà conèixer en tenir les dades definitives. En el moment d'escriure aquesta memòria les dades disponibles són tres: les morts per COVID a les Illes Balears publicades en el visor COVID-19 al web de l'IBESTAT, les dades provisionals de defuncions de l'any 2020 i les dades de defuncions per causa de mort gener-maig 2020. Les dues darreres són dades publicades per l'INE.

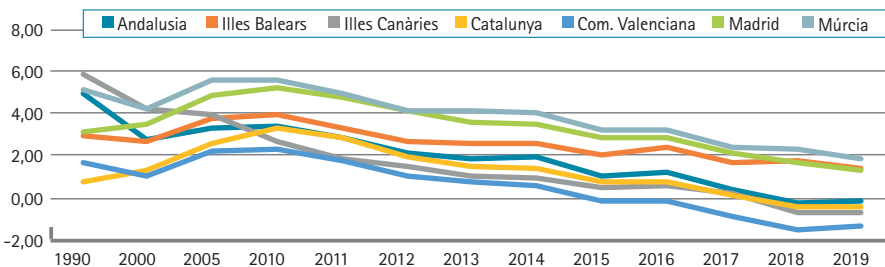
7. Contràriament a memòries anteriors les dades relatives a l'esperança de vida, una de les funcions de les taules de mortalitat, són les publicades per l'INE atès que a l'hora de escriure aquest apartat les taules de mortalitat 2019 de l'IBESTAT encara no estan disponibles.

QUADRE III-1.18. DEFUNCIONS A LES ILLES BALEARS SEGONS ELS GRUPS D'EDAT I EL GÈNERE (2019)

	Total	Homes	Dones	Sobremortalitat dels homes	Distribució per grups d'edat
Total	7995	4115	3880	1,06	100,0%
<1 any	31	14	17	0,82	0,4%
01-04 anys	7	4	3	1,33	0,1%
05-09 anys	4	3	1	3,00	0,1%
10-14 anys	2	1	1	1,00	0,0%
15-19 anys	10	7	3	2,33	0,1%
20-24 anys	23	16	7	2,29	0,3%
25-29 anys	20	18	2	9,00	0,3%
30-34 anys	30	19	11	1,73	0,4%
35-39 anys	53	36	17	2,12	0,7%
40-44 anys	80	51	29	1,76	1,0%
45-49 anys	117	70	47	1,49	1,5%
50-54 anys	237	153	84	1,82	3,0%
55-59 anys	306	211	95	2,22	3,8%
60-64 anys	425	278	147	1,89	5,3%
65-69 anys	484	320	164	1,95	6,1%
70-74 anys	682	433	249	1,74	8,5%
75-79 anys	879	539	340	1,59	11,0%
80-84 anys	1200	638	562	1,14	15,0%
85 i més anys	3405	1304	2101	0,62	42,6%

Font: Defuncions 2019, Ibestat

Gràfic III-1.9.
Taxes de creixement vegetatiu per 1.000 (1990-2010 decennal / 2011-2019 anual)

Font: Indicadors demogràfics, INE

Segons es pot consultar al Visor de l'IBESTAT el nombre total de defuncions per COVID-19 pel període 1 de gener a 31 de desembre de 2020 ha estat de 545, amb un total de casos confirmats de la malaltia de 36.948. En cas de que el nombre total de defuncions de l'any 2020 fos parell a l'any 2019 i que totes les defuncions per COVID-19 fossin de persones residents a les illes les morts causades per la pandèmia representarien un increment anual en el nombre de defuncions del 6,6%.

Amb les dades provisionals de defuncions per causa de mort gener-maig de l'any 2020 l'INE ha calculat les taxes de mortalitat per causes més freqüents. De l'anàlisi d'aquestes dades destaquem el següent:

- amb una taxa del 18,5 per 100.000 habitants les morts per COVID-19 identificat⁸ són a les Illes la primera causa de mort.
- La taxa és més elevada entre els homes (22,26 per 100.000habitants) que entre les dones (14,82 per 100.000habitants) i el quocient de sobremortalitat masculina és de 1,5.
- la taxa del conjunt de l'estat, del 68,8 per 100.000 habitants, és molt més elevada. Entre les CA destaquen Castellà i Lleó (125,1 per 100.000 h.) Castella La Manxa (160,8 per 100.000 h) i la comunitat de Madrid (150.6 per 100.000 h)
- A les Balears les taxes de mortalitat entre la primera causa de mort (COVID-19) i la segona (Malalties isquèmiques del cor) són molt semblants. En el cas d'Espa-

nya la distància és per contra notable. El quocient de les taxes entre la primera i la segona causa de mort és de 1,01 a les Illes i del 2,5 a Espanya. En el cas de Castella la Manxa, que és la comunitat amb la taxa més elevada segons les dades provisionals del primer semestre 2020, el quocient és de 5,7. (Vegeu quadre III-1.19, quadre III-1.20 i gràfic III-1.10).

Quant a les dades provisionals de defuncions, que recordem no estan encara disponibles amb desagregació per causa de mort, aquestes serien de 8.562 i per tant, les morts per COVID-19 publicades al visor de l'IBESTAT representarien el 6,4% del total. D'altra banda, la comparació anual del nombre de defuncions per l'any 2020 mostra una pujada del 7,09% (+567). Un increment més moderat si es compara amb la mitjana nacional on el nombre de defuncions s'eleva un 17,73%. Tanmateix, tot i que la variació en el nombre de defuncions es comparativa-ment més favorable per a les Illes no es pot oblidar que les morts provocades per la malaltia comporten no solament un increment de la taxa bruta de mortlaitat sinó sobre tot una gran pèrdua a nivel personal.

Per les dades provisionals del nombre de defuncions registrades i comptabilitzades al llarg de l'any 2020 l'INE proporciona les dades desagregades per mes de defunció el que permet observar que la sobremortalitat va ser especialment elevada al més d'agost (+26,6%), i notable als mesos de març, setembre, octubre i desembre. Per sexes el nombre de morts entre els homes és més elevada als mesos de març, novembre i desembre mentre que en el cas de les dones els increments s'observen als mesos d'agost, setembre i octubre.

8. L'INE diferencia entre COVID-19 identificat i no identificat però sospitat.

QUADRE III-1.19. TAXES DE MORTALITAT PER CAUSES MÉS FREQUENTS, MES DE DEFUNCIÓ I SEXE; TOTAL NACIONAL I ILLES BALEARS. GENER-MAIG 2020, DADES AVANÇ

	Total		Homes		Dones	
	Total nacional	Balears, Illes	Total nacional	Balears, Illes	Total nacional	Balears, Illes
Total malalties	487,1	309,1	497,0	321,2	477,5	297,2
Covid-19 virus identificat	68,8	18,5	76,1	22,3	61,9	14,8
Covid-19 Vvrus no identificat (sospitós)	27,5	2,6	24,4	3,1	30,4	2,2
Malalties isquèmiques del cor	27,4	18,3	33,9	23,3	21,2	13,3
Malalties cerebrovasculars	23,9	14,9	21,1	13,0	26,5	16,7
Demència	19,6	12,6	12,8	8,9	26,1	16,2
Càncer de bronquis i pulmó	19,3	16,5	30,0	25,0	8,9	8,0
Insuficiència cardíaca	18,5	13,1	14,5	9,6	22,4	16,5
Malaltia d'Alzheimer	15,2	12,8	8,9	6,0	21,2	19,6
Malalties cròniques de les vies respiratòries inferiors (ECVRI)	14,0	12,0	20,0	17,3	8,3	6,8
Malaltia hipertensiva	13,6	12,5	9,1	8,6	17,9	16,4
Pneumònia	10,4	6,1	11,1	6,5	9,7	5,6
Diabetis mellitus	10,8	9,1	9,8	8,7	11,7	9,5
Càncer de còlon	9,7	9,1	11,3	10,1	8,1	8,2
Insuficiència renal	7,1	5,0	6,7	4,1	7,5	6,0
Càncer de pàncrees	6,4	5,1	6,8	6,7	6,1	3,6
Càncer de mama	6,0	5,6	0,1	..	11,6	11,2
Càncer de pròstata	5,4	3,6	11,0	7,2
Resta de malalties	183,6	131,7	189,4	140,9	178,0	122,5

Font: Institut Nacional d'Estadística

Nota: Resultats avanç. Taxa per 100.000 habitants

QUADRE III-1.20. TAXES DE MORTALITAT PER CA DE LES TRES CAUSES MÉS FREQUENTS A ESPANYA. DADES AVANÇ GENER-MAIG DE 2020. TAXES PER CADA 100.000 HABITANTS

	Total		
	Covid-19 Virus identificat	Covid-19 virus no identificat (sospitós)	Malalties isquèmiques del cor
Total nacional	68,841	27,476	27,44
Andalusia	16,548	6,383	31,087
Aragó	69,388	16,783	30,254
Astúries, Principat	33,474	17,669	43,388
Balears, Illes	18,531	2,647	18,275
Canàries, Illes	7,496	3,495	33,341
Cantàbria	36,891	10,81	26,081

continua

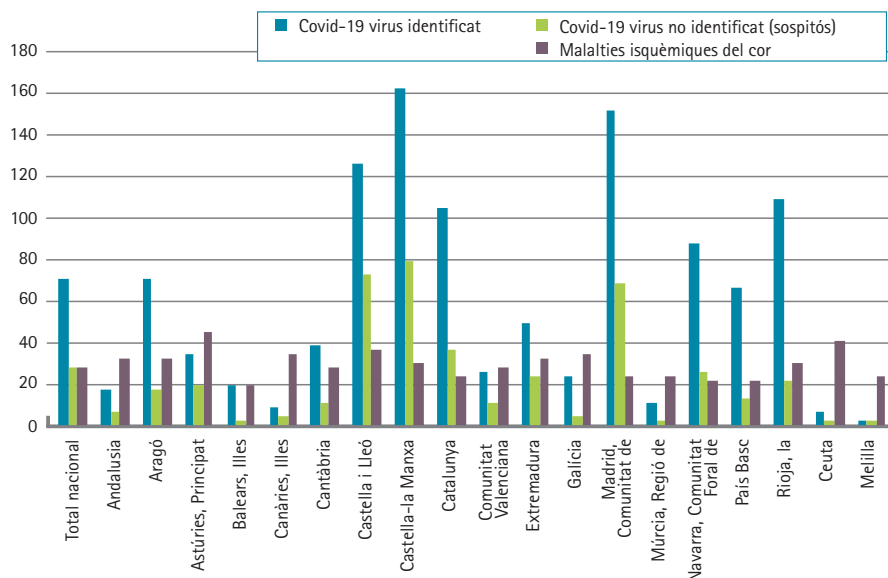
	Covid-19 Virus identificat	Covid-19 virus no identificat (sospitós)	Malalties isquèmiques del cor
Castella i Lleó	125,142	71,116	35,6
Castella-la Manxa	160,829	78,702	28,223
Catalunya	102,888	35,367	22,935
Comunitat Valenciana	24,828	10,129	27,36
Extremadura	48,14	23,506	31,78
Galícia	23,812	2,815	33,404
Madrid, Comunitat de	150,626	66,506	22,985
Múrcia, Regió de	9,266	1,721	22,238
Navarra, Comunitat Foral de	85,794	24,361	19,671
País Basc	64,376	11,623	19,957
Rioja, la	107,93	19,709	29,407
Ceuta	5,964	2,385	39,36
Melilla	2,297	1,148	22,968

Font: Institut Nacional d'Estadística

Nota: Resultats avanç

Gràfic III-1.10.

Taxes de defunció per covid-19, sospita covid-19 i malalties isquèmiques del cor (tercera causa de mort a l'àmbit nacional) per comunitats autònomes. Gener-maig de 2020, dades avanç (taxes per cada 100.000 habitants)

Font: Institut Nacional d'Estadística

Nota: Resultats avanç

Juntament amb les dades de defuncions l'INE ha publicat amb dades provisionals els indicadors demogràfics i les taules de mortalitat de l'any 2020. Com és d'esperar, i a pesar d'existir un increment de població, la taxa bruta de mortalitat presentaria uns valors més elevats. Si es confirmen les dades en el cas de les Balears la taxa passaria del 6,67‰ al 7,05‰ mentre que a tota Espanya la taxa va del 8,83‰ al 10,38‰. En algunes comunitats la variació és francament significativa com per exemple en el cas de Castella-La Manxa i Castellà i Lleó, una circumstància que s'explica per la composició etària de la població.

1.2.4. LA IMMIGRACIÓ

Un component demogràfic de gran importància en l'estructura i dinàmica de les poblacions és el dels moviments migratoris. La migració es pot definir com l'entrada i sortida de persones d'un territori definit administrativament en un període de temps determinat i és un dels components de la equació compensadora que determina la grandària d'una població. A diferència del creixement vegetatiu, les migracions no formen part de la dinàmica reproductiva natural i la seva comptabilitat es defineix sempre a partir de criteris polítics i administratius de manera que està sempre en funció de la unitat territorial de referència. Aquest fet fa que en l'anàlisi demogràfica es parli de migració interior i de migració exterior. En el cas d'Espanya, les migracions interiors estan compostes pels canvis de població entre els municipis de l'estat mentre que les migracions exteriors fan referència als canvis residencials entre Espanya i altres països estrangers. En el cas de les Balears,

tal i com publica l'IBESTAT en les seves dades, les migracions interiors són les que es produeixen entre municipis de les illes mentre que les exteriors són de dos tipus, les que comporten canvis residencials respecte a altres comunitats autònomes i les que resulten de moviments entre algun municipi de les Illes i l'estranger.

Sempre tenint present el territori de referència, les persones migrants són les que traspassen una determinada frontera administrativa a l'hora de canviar la seva residència. Si el moviment és cap el territori de referència s'empra el terme d'immigrant, mentre que si el moviment és de sortida el terme és el d'emigrant. La diferència entre el nombre de persones que passen a residir a un territori determinat i les que es desplacen a viure a altre territori conforma el saldo o balanç migratori, el qual pot ser positiu o negatiu.

A l'àmbit de l'estadística pública les fonts per a l'estudi de les migracions com a component demogràfic són dues, l'Estadística de Variacions Residencials i l'Estadística de Migracions. L'Estadística de Variacions Residencials (EVR) és un operació estadística elaborada per l'INE a partir dels canvis de residència registrats en els padrons municipals amb base de variació de l'any de referència. L'estadística obté informació sobre la totalitat de variacions residencials interiors, entre municipis d'Espanya, i exteriors. Tant l'INE com l'IBESTAT fan difusió de les dades si bé en el cas de les dades proporcionades per l'IBESTAT la unitat territorial de referència és la comunitat autònoma de manera que es consideren migracions exteriors tant les que resulten de variacions residencials entre les

Balears i altres comunitat autònomes com les que es relacionen amb moviments amb l'estranger.

D'altra banda, és important tenir present que la unitat de les EVR són els moviments migratoris i no les persones donat que una persona pot modificar la seva residència més d'un cop. No obstant això, l'operació és una bona font estadística per a l'estudi poblacional per quant permet observar com evolucionen els fluxos migratoris. A més, és la base de la Estadística de Migracions.

La finalitat de l'Estadística de Migracions és la de proporcionar una mesura quantitativa dels fluxos migratoris i és una de les fonts bàsiques d'informació a partir de les quals s'elabora l'operació estadística de Xifres de Població, responsabilitat de l'INE. L'estadística s'elabora des de l'any 2013 a partir de les variacions residencials registrades al padró a més d'altres fonts addicionals que permetin copsar de manera més completa el fenomen de la migració. A banda, no es comptabilitzen com a immigracions les variacions residencials lligades a estàncies en el lloc de destí de menys de 12 mesos.

Donat que la memòria del CES 2019 recollia les dades de 2018 en aquesta edició exposarem les dades d'EVR difoses per l'IBESTAT pels anys 2019, A banda, ferem menció a les dades INE per l'exercici 2020, sempre tenint present que les dades del INE tenen com a unitat de referència l'estat espanyol i que per tant les migracions interiors recullen tant els moviments entre municipis de l'arxipièlag com les observades entre les Balears i altres comunitats autònomes mentre que

les dades d'IBESTAT consideren com a migracions interiors les que es produeixen entre municipi de les illes.

L'existència de persones residents nascudes fora de les Illes ha estat un procés continuat en el temps d'ençà que s'inicià el desenvolupament turístic, quan es produïren els primers corrents immigratoris tant de població estrangera com de població d'altres comunitats autònomes. Inicialment, una part dels corrents protagonitzats per persones estrangeres tingueren una finalitat residencial permanent i els estrangers venien a viure a les Illes atrets per les condicions climàtiques i la bellesa de l'entorn natural. Per contra, donada la situació econòmica de les Illes, les persones procedents d'altres autonomies s'hi traslladaven per treballar, sobretot en el sector de serveis, en especial els relacionats amb el turisme, i en la construcció.

A final dels anys noranta i durant els primers anys del segle XXI, s'inicià un altre corrent immigratori protagonitzat per població estrangera que, a l'igual que la població d'altres comunitats, es traslladava a les Balears per motius laborals i econòmics. Així, en l'actualitat, el perfil immigratori presenta una major complexitat pel que fa a la combinació de les dues finalitats, la residencial, pròpia de persones amb un nivell adquisitiu mitjà alt, i la socioeconòmica, on de cada cop més s'observa una diversificació del perfil demogràfic, especialment pel que fa al país d'origen. (Vegeu quadre III-1.21 i gràfic III-1.11)

La importància de la immigració es palesa en les dades padronals. Segons la revisió del Padró del 2020, la població resident

a les Illes Balears nascuda fora de la comunitat autònoma (a altre comunitat o a l'estranger) representa el 46% de la població empadronada mentre que un 19% de les persones residents tenen nacionalitat estrangera. Aquestes dades signifiquen igualar les registrades fa quasi un decenni, quan la població nascuda fora també fou del 46% del total (2012). Tanmateix, a l'hora de valorar la sèrie històrica de les dades padronals, cal tenir present que l'any 2017 es varen produir modificacions en la gestió del padró. A partir de les xifres a 1 de gener de 2017 es deixen de comptabilitzar les persones estrangeres comunitàries o amb residència de llarga durada pels quals no s'hagi comprovat la continuïtat de residència en el municipi.⁹

A partir de la crisi econòmica que esclatà a finals del primer decenni d'aquest segle, la intensitat immigratòria minvà notablement. Tanmateix s'ha de dir que els processos migratoris són molt sensibles als cicles econòmics i que per tant la seva recuperació és també molt ràpida i intensa fent que el creixement migratori continuï sent el component fonamental del creixement de la població insular. Així, la sèrie històrica del balanç migratori mostra com efectivament els anys 2009 i 2010 es produïren més emigracions que immigracions entre les Illes i les altres CA per bé que a partir de l'any 2011 s'inicia una progressiva recuperació, arribant a ser especialment intensa l'any 2018. A les xifres que evidencien aquesta

evolució tenim que al 2010 el balanç fou negatiu, de -1.247, si bé al el 2011 es reverteix la situació amb +269, el 2012 la xifra de balanç arriba als +4.084 mentre que a partir del 2016 els saldos superen els +5.000. L'any 2019 la xifra devalla als +3.845. Una baixada significativa del 35% que com és lògic s'intensifica al 2020 en observar-se un balanç negatiu de -2.365.

En el cas dels moviments relacionats amb l'estranger el valor negatiu es va observar l'any 2013 per anar pujant de manera notable any rera any passant del +1.122 del 2014 al +17.956 de l'any 2018. L'any 2019 s'assoleix un balanç de +22.168, el que comporta un notable augment que tot i així no arriba a assolir les xifres record observades al 2006 i 2007 quan el balanç superà la xifra dels +25.000. L'any 2020, l'impacte de la pandèmia resulta en una davallada en el còmput de moviments amb l'estranger que és ara, amb un saldo de +11.270, un -49% més baix.

Les xifres de balanç ens proporcionen una idea de l'impacte que les migracions tenen en el creixement de la població però no ens permeten identificar si el balanç es correspon o no amb una elevada mobilitat. Per copsar la mobilitat cal parar atenció al nombre de variacions residencials, tant d'entrada com de sortida. En aquest sentit, els moviments de població de l'any 2019 mostren una intensificació dels moviments migratoris amb l'estranger, de manera que el nombre d'immigracions supera el de l'any 2018; en canvi, en el cas de la immigració nacional, les xifres es mantenen més o menys constants, per bé que la xifra és inferior respecte al 2018. Les variacions respecte a les dades de l'any 2018

9. Resolución de 30 de enero de 2015 del Presidente del Instituto Nacional de Estadística y del Director General de Coordinación de Competencias con las Comunidades Autónomas y las Entidades Locales, por la que se dictan instrucciones técnicas a los Ayuntamientos sobre la gestión del Padrón municipal, BOE de 24 de març de 2015.

són respectivament del +12% i del -1,9%. Quan al nombre d'immigracions de persones provinents de l'estranger aquest és més elevat que el de persones que venen d'altres comunitats si bé les diferències no són tan elevades com es podria pensar si solament atenem a les xifres de balanç. Així, en el primer cas, i sempre segons la estadística de variacions residencials (excloses les migracions interiors), el nombre de moviments és de 29.937, i en el segon, de 25.600. Per contra, sí s'observen molts

més moviments de canvi de residència cap a la península. En relació a les emigracions s'han comptabilitzat un total 21.756 moviments migratoris amb destinació a una altra comunitat autònoma i solament 7.769 amb destinació a l'estranger. A més, per comparació a les dades de l'any 2018 els moviments migratoris amb destinació a altres comunitats ha pujat un 8% mentre que les emigracions a l'estranger intensifiquen la seva davallada amb una variació que passa del -8,4% al -11,7%.

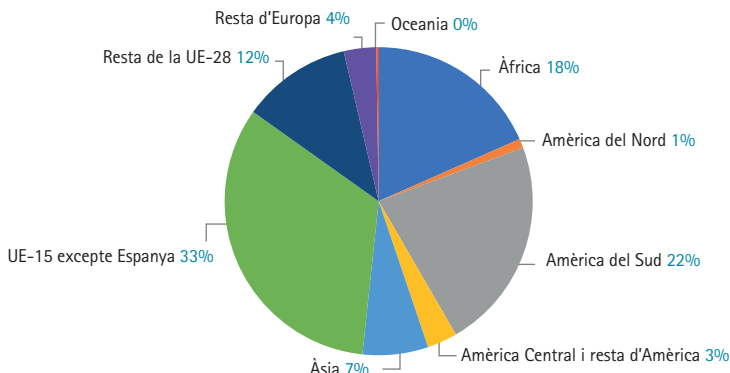
QUADRE III-1.21. POBLACIÓ ESTRANGERA PER PAÍS DE NACIONALITAT MÉS FREQUENT A LES ILLES BALEARS. REVISIÓ DEL PADRÓ DE L'1 DE GENER DE 2020

	Població	% sobre població estrangera	% sobre total de població
Total	220035	100%	18,8%
Marroc	28467	12,9%	2,4%
Itàlia	21274	9,7%	1,8%
Alemanya	18790	8,5%	1,6%
Regne Unit	15991	7,3%	1,4%
Colòmbia	13174	6,0%	1,1%

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears (lbestat)

Gràfic III-1.11.

Distribució de la població estrangera a Illes Balears segons àrea de nacionalitat. Revisió del padró a 1 de gener de 2020

Font: Institut d'Estadística de les Illes Balears

L'anàlisi de la sèrie 2002-2020 revela la importància de la immigració estrangera en el període 2003-2007, l'impacte que va tenir la crisi econòmica i la progressiva recuperació a partir de l'any 2014. La recuperació és manté fins l'any 2019 any en que com hem vist s'assoleixen ja les xifres observades l'any 2006. Quant a la resta de moviments, el més destacable és el manteniment del nombre de migracions entre la Península i les Illes, i el comportament de l'emigració cap a l'estranger, que, tot i que presenta davallades en els darrers dos anys, es manté en nivells més elevats que en el període del 2002 al 2006. (Vegeu el quadre IIIA-1.6)

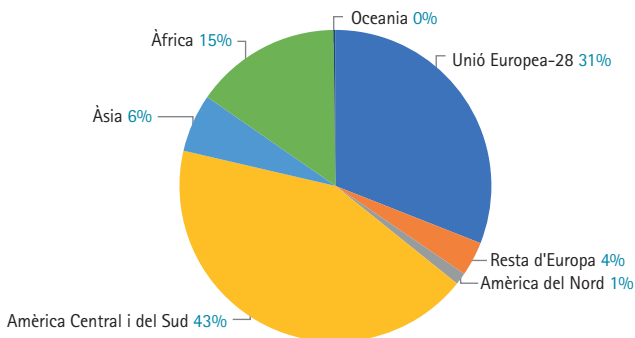
Pel que fa al balanç migratori global, que és clarament favorable a partir del 2011, aquest es situa l'any 2019 en +26.013, de les quals +22.168, es a dir una majoria del 85%, es corresponen al balanç de les migracions amb l'estranger.

L'arribada continuada de població immigrant, tant d'origen estranger com penin-

sular, fa que la influència de les migracions en la composició de la població balear sigui innegable, com ho indica el fet que gairebé la meitat de la població empadronada (padró a 1 de gener de 2020) no hagi nascut a les Balears, que de cada 10 residents 1,8 tingui nacionalitat estrangera o que quasi el 40% dels naixements siguin de mare nascuda a l'estranger. A més, és innegable que la immigració ha incidit de manera significativa en l'estructura per edats de la població de les Illes, fent que sigui major el nombre de persones que es troben en les edats adultes i que conformen el centre de la piràmide d'edat.

Segons les dades relatives al país de nacionalitat de la població resident a les Illes els països estrangers que més contribueixen a l'increment de la població balear són el Marroc, Alemanya i Argentina mentre que la zona de naixement majoritària són els països d'Amèrica central i del Sud, seguits de països de la UE-28 (Vegeu gràfic III-1.12)

Gràfic III-1.12.
Distribució de la població resident a Illes Balears nascuda a l'estranger per zona de procedència

Font: Revisió del padró municipal d'habitants de l'1 de gener de 2019, Institut d'Estadística de les Illes Balears

L'impacte de la COVID-19 i de les mesures restrictives a la mobilitat es fa palesa tant en els fluxes exteriors, com en els moviments entre comunitats on s'observen un gran nombre tant de moviments d'entrada com de sortida i que molts interpreten com una tornada a la comunitat d'origen front a la situació econòmica provocada per la pandèmia. No obstant, a pesar de la de pandèmia Espanya continua sent un país d'immigració. Així, segons les dades provisionals de Xifres de Població a 1 de gener de 2021 i l'Estadística de Migracions de l'any 2020 publicades per l'INE la població va créixer en 13 comunitats. Els creixements més elevats s'observen a les Illes Balears (+0,72%), Múrcia (+0,55%) i Canàries (+0,33%). Segons els components del creixement demogràfic, l'increment de població observat l'any 2020 a les Balears es deu a un creixement vegetatiu de 815 persones, un saldo migratori exterior positiu de +10.050 i un saldo migratori interior negatiu de -2.106. El nombre de comunitats que presenten un balanç migratori interior de signe negatiu són 7, i en nombre absoluts les comunitats que presenten els valors més negatius són Madrid (-20.830), Catalunya (-6.701) i les Balears. Entre les comunitats on hi ha un signe positiu destaquen la Castella La Manxa (+8.752), Galícia (+4.593) i Andalusia (+4.004). En el cas del saldo migratori exterior totes les comunitats presenten saldos positius, que en el cas de la Comunitat de Madrid i Catalunya supera els 40.000.¹⁰

Quan a les dades de l'any 2020 i com explica l'INE a la nota premsa de les dades provisionals, la COVID-19 ha tingut un doble impacte. D'una banda, les restriccions a la mobilitat han produït una reducció dels balanços migratoris, tant exteriors com interiors. D'altre banda, la gestió del padró d'habitants, base de les estadístiques de migracions, s'ha vist afectada i ha estat necessària una ampliació dels terminis de caducitat i de comprovació de residència de persones estrangeres. Tanmateix com apunta l'INE tot i existir pel conjunt del país una moderació en el ritme de creixement de la població, aquesta és per cinquè any consecutiu de signe positiu

10. Les dades resum per tota Espanya es poden consultar a la nota de premsa de l'INE. Instituto Nacional de Estadística. (2021). *Cifras de Población (CP) a 1 de enero de 2021. Estadística de Migraciones (EM). Año 2020. Datos provisionales*. 1-12.

GRÀFICS EXTRES

Quadre IIIA-1.1. Evolució del balanç migratori a les Illes Balears per zona de procedència (1995-2019)